

Türk Standartları Enstitüsünün (TSE) Kuruluşu Bağlamında Türkiye’de Standardizasyon Politikaları (1923-1960) *Standardization Policies in Turkey Within the Context of the Foundation of Turkish Standards Institution (TSE) (1923-1960)*

Dr. Nadir YURTOĞLU

(ORCID:0000-0001-7478-3149)

Kastamonu Üniversitesi - Kastamonu

Volume 10
Issue 7
October
2018

Öz: Cumhuriyetin ilanının gerçekleştiği 1923 yılından 1960 yılı sonuna kadar TSE'nin kuruluşu bağlamında Türkiye’de standardizasyon politikaları ve bu politikaların ekonomiye olan yansımaları çalışmanın konusunu teşkil etmektedir. Çalışma, Cumhuriyetin ilk yıllarında standardizasyon faaliyetleri (1923-1939); II. Dünya Savaşı Dönemi ve sonrasında standardizasyon çalışmaları (1939-1950); Demokrat Parti (DP) Döneminde standardizasyon faaliyetleri (1950-1960) ile sınırlandırılarak üç dönem halinde ele alınmıştır. Çalışmanın kaynak materyalini, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgeleri, resmi yayınlardan; Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Zabıt Ceridesi, kanunlar ve tutanak dergileri, Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazetesi ve dönemin süreli yayınları arasında bulunan ekonomi dergilerinin makaleleri oluşturmaktadır. Konu incelenirken, standardizasyon politikalarının Türk dış ticaretinin geliştirilmesine sağladığı katkılar göz önüne alınarak değerlendirilmelerde bulunulmuştur. Çalışmada elde edilen sonuç şudur: Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Ticarete Tağşişin Men’i ve İhracatın Murakabesi ve Korunması Hakkındaki 1705 sayılı Kanun ile bu kanuna ek olarak çıkarılan 3018 Sayılı Kanun gereğince, ihraç ürünlerinin, nizamname hükümleri kapsamında denetime tabi tutulması, Türkiye’de standardizasyon politikalarının başlıca esasını oluşturmuştur. II. Dünya Savaşı yılları ve sonrasında sürdürülen standardizasyon icraatları, 1954 yılında TSE’nin kurulması ile daha bilinçli hale gelerek dış pazarlarda aranulan malların teşvikine geniş ölçüde yer veren bir rejim uygulamasına dönüştürülmüştür. 132 sayılı Türk Standartları Enstitüsü Kuruluş Kanunu ile Enstitüsü, yeni bir hüviyete bürünerek bütün hak ve yetkileriyle bağımsız bir teşekkül haline gelip milli ekonomiye katkılar sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Standartları Enstitüsü, Standardizasyon, TSE, Nizamname, Denetim

Abstract: This study deals with the standardization policies in Turkey from 1923, when the Republic was proclaimed, to the end of 1960 within the context of the foundation of Turkish Standards Institution (TSE) and the reflections of these policies on economy. The study is limited to and addressed under three periods: standardization activities in the early years of the Republic (1923-1939); standardization activities during and in the aftermath of World War II (1939-1950); and standardization activities in the Democratic Party (DP) period (1950-1960). The source materials of the study are Prime Ministry Republic archive documents and official publications such as Grand National Assembly of Turkey (TBMM) proceedings of memorandum, laws, journals of official reports, Republic of Turkey official gazette, and articles from economy magazines of the period. The relevant evaluations have been made considering the contributions of standardization policies to the development of Turkish foreign trade. The study has found out that as of the early years of the Republic, standardization policies in Turkey were mainly based on subjecting exported goods to inspection within the scope of regulation provisions pursuant to the Law no 1705 on the Prohibition of Adulteration in Trade and Inspection and Protection of Export and the Law no 3018 introduced in addition to this law. Standardization activities maintained during and in the aftermath of World War II became more conscious with the foundation of TSE in 1954 and were transformed into a regime widely encouraging the goods sought in foreign markets. With the Law no. 132, Turkish Standards

Institution gained a new identity, became an independent organization with all the rights and authorities it held, and contributed to national economy.

Keywords: *Turkish Standards Institution, Standardization, TSE, Regulation, Inspection*

Giriş

Üretilen ya da imal edilen herhangi bir mahsul ya da malın, özellik, büyüklük, ağırlık, renk, koku, lezzet ve sair evsafının uluslararası kaliteye göre tasnif edilmesi ve muayyen bir ambalaja tabi tutulması işlemine standardizasyon denir. Bir malın pazarda her zaman için yeterli fiyatta alıcı bulabilmesi, o malın ucuz ve bol olması dışında, aynı zamanda standardizasyona tabi tutulmasına bağlıdır.¹

Kökeni İngilizce’de standardization (standartlaştırma) kelimesinden gelen ve Türkçe’de de aslına göre isimlendirilen standardizasyon (ölçünleştirim); çeşitli alanlarda bir örneklik anlamı taşıyan, yöntem ve kuralların bütünü ihtiva eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.² Ölçümlü manasına da gelen standardizasyon bir malın bütün parçalarının aynı evsafi arz etmesi ve bir parçadaki herhangi bir kısmın diğer bir parçadaki kısımlarla aynı özelliği taşımasıdır.³

Tarihin eski dönemlerinden itibaren standardizasyonun insanların hayatını sadeleştirip kolaylaştırmada varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Meşhur Babil Kulesinin inşaatında kullanılan sabit boyutlu tuğlalar, Gregorian Takvimi, zaman ölçüleri, yüzyıllarca önce kabul edilmiş standartlara örnek olarak verilebilir.⁴

Türk tarihinde standardizasyon ve kalite kontrol çalışmalarının ilk izlerine Lonca Teşkilatında rastlamak mümkündür. Esnaf ve zanaatkarların örgütlenecek kurduğu Lonca adı verilen yapılanmanın en büyük fonksiyonu; ticari faaliyetler içerisinde üretim, kalite ve fiyat durumunu tespit ve denetimle yapılan hileleri önlemektir.⁵

Standart anlayışının dünyadaki ilk örneği, 1502 yılında Osmanlı Sultanı II. Bayezid’in (1447-1512) Bursa’da yayınladığı *Kanunname-i İhtisab-ı Bursadır*. (Bursa Belediye Kanunu) Bu kanunla alınıp satılan, işlenen farklı yiyecek ve giyeceklerin ambalaj, ebat, kalite gibi özellikleri ile narh ve ceza hükümleri kesin hatları ile belirlenmiştir. Kanunda ayrıca dayanıklı tüketim ve giyecek maddeleri ile ilgili ayrıntılara girilmiş, ayakkabı gibi bazı mamullerin

¹ Şadi Dilek, “Standardizasyon Nedir? Faydaları ve Memleketimizdeki Tatbikatı”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 3, S. 29, Yıl: 2, 16 Şubat 1941, s. 17; Faruk Sünter, “Standart Nedir”, *Standart*, S. 1, Yıl: 1, Ocak 1962, s. 3; Haluk Cillov, *Türkiye Ekonomisi*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 1962, s. 203; Haluk Cillov, *Türkiye Ekonomisi Bünyesi*, Özel İktisadi ve Ticari İlimler Yüksek Okulu Yayınları, İstanbul, 1967, s. 145-146.

² TSE, *Türk Standartları Enstitüsü*, (basım yeri ve basım tarihi belirtilmemiş), s. 4.

³ Kemal, Peker, “En Mühim İhraç Maddelerinden Fındık”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 6, S. 65, Yıl: 3, 16 Ağustos 1942, s. 18.

⁴ Olle Sturen, “Önemli Bir Teşkilat TSE”, *Standart*, S. 2, Yıl: 1, Şubat 1962, s. 9.

⁵ “Standardizasyon”, *İktisat ve Ticaret Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul, 1958, s. 298; Lonca Teşkilatı ile ilgili ayrıntılı bilgi almak için Bk. Fahri Dalsar, “Esnaf Teşkilatı”, *İktisat ve Ticaret Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul, 1949, s. 227 ; Mehmet Zeki Pakalın, “Lonca”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 2, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1983, s. 369-370; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Islahat Fermanı Devri, C. 6, 4. Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s. 238; Mustafa Akdağ, *Türkiye’nin İktisadi ve İçtimai Tarihi 1453-1559*, C. 2, Tekin Yayınevi 2. Basım, Ankara, 1979, s. 207-208; Aydın Yalçın, *Türkiye İktisat Tarihi*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1979, s. 396-401.

dayanıklılık süresi ile hasır, kumaş gibi ürünlerin ebatları verilerek standardizasyon konusunda önemli bir adım atılmıştır.⁶

Osmanlı devletinde gerek lonca teşkilatı gerekse devletin kontrol mekanizmaları tarafından yapılan standardizasyon ve kalite kontrolü uygulamaları zamanla bozulmuştur. Bu duruma çözüm yolu arayanların başında gelen İstanbul Ticaret Odası, 13 Mart 1884 tarihinde Ticaret Nezaretine başvurarak ihracat ürünlerinin denetlenmesini istemiştir. Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı esnasında ticaret mallarında nitelik arama fikri arka plana düşerken, uzun ve yıpratıcı savaş dönemleri ticaret ahlakını zaafa uğratmış; yasal olmayan uygulamalar, Türk mallarının dünya piyasalarında kötü tanınmasına yol açmışlardır.⁷

Dünyada yabancı ülkelerin standardizasyon uygulamasına, 1850 yılının ikinci yarısından itibaren pamuğun standardize edilmesi ile ABD’de başlanmış, bunu hububat, yaş, kuru sebze ve meyve türleri takip etmiştir. Pamuk standardizasyonunun ardından hububat, standardizasyon kapsamına alınmış, bunu takip eden her maddenin standardizasyon çalışması, dikkatli inceleme ve deneyimler çerçevesinde sürdürülmüştür.⁸

ABD’de, buğday standardizasyonu konusunda ilk adım, 1857 yılında Chicago borsasında atılmış, 9 Hükümet, *Hububat Standardizasyonu Kanununun* kabul edildiği 1916 yılına kadar buğday standardizasyonunu belli esaslar çerçevesinde yürütmüştür. ABD’nin ardından 1900 yılında Kanada, 1905’de Rusya, 1930’da Almanya ve 1935’de Arjantin çıkardıkları kanunlarla buğdaylarını standardize etmiştir.⁹

1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Standardizasyon Faaliyetleri (1923-1939)

Cumhuriyetin ilk yıllarında tarım üretimi ve ihracının artırılması ile dış ticarete önem verilmesine yönelik adımların atılması, Türk Hükûmetini standardizasyon konusuna eğilerek ticaret malını standardize etmesini zorunlu hale getirmiştir.

Standardizasyon işlemine tabi tutulmuş ticaret malının üstünlüğü nelerdir:¹⁰

1. Standart malın evsafının belli olması, satıcı ve alıcının karşılıklı güven içerisinde alışverişini gerçekleştirmesini sağlamıştır.

2. Malın evsaf ve kusurunun bilinmesi, o malın alıcı tarafından görülmesine lüzum bırakmazken, kitle iletişim araçlarının alıcı ve satıcı arasındaki iletişimi temin etmesi, malın kalitesini belirlemede yeterli olmuştur.

3. Ticarete standart olmayan bir malın numune gönderilmesi ve alıcının da bu numuneyi beğenme zarureti vardır. Ancak örnek malın zamana bağlı olarak evsafını yitirme riski taşıması, vasıfların ayrı bir mukavele ile tespit edilerek taraflarca kabul edilmesi gibi fazla

⁶ Muzaffer Uyguner, “Eski Çağlarda Standardizasyon”, *Standart*, S.18, Yıl: 2, Haziran 1963, s. 14-15; Faruk Sünter, “Dünyada Standart Öncüleri: Türkler”, *Standart*, S. 24, Yıl: 2, Aralık, 1963, s. 3; “Standardizasyon Enstitüsü Açıldı”, *Türk Ekonomisi*, S. 136, Yıl: 12, Ekim 1954, s. 293; <https://www.tse.org.tr/Hakkimizda?ID=547&ParentID=80>, Erişim Tarihi: 03.08.2018.

⁷ Şule, Sanal ve Aysel Menteş Gürler, “Türk Standartları Enstitüsünün Hayvancılık Standartları Üzerine Bir İnceleme”, *Harran Üniversitesi, Veteriner Fakültesi Dergisi*. C. 2, S. 2, Yıl: 2013, s. 83.

⁸ Dilek *agm*, s. 17, 20; ABD’de pamuk standardizasyonuna gösterilen özenin yanı sıra dış satımda pamuğun önemli bir yükünü teşkil ettiği görülmektedir. 1791-1866 yılları arasında ABD’de pamuğun üretimi ve dış satım rakamları için Bk. Nazif Kuyucuklu, *İktisadi Olaylar Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1982, s. 125.

⁹ Osman Tosun, *Türkiye Buğdaylarının Standardizasyonu Üzerinde Araştırmalar*, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1953, s. 131.

¹⁰ Ömer Celal Sarc, *Ziraat ve Sanayi Siyaseti*, Arkadaş Matbaası, İstanbul, 1934, s. 269; Dilek, *agm*, s. 17.

zaman ve masraf gerektiren zahmetlere katlanmasını gerekli kılmıştır. Hâlbuki standart mallar için bunların hiçbirine lüzum yoktur.

4. Standardize edilmiş malların tek tip değer arz edebilmeleri nedeniyle daima revaç görmesi, Varant Sistemi (rehin senedi uygulaması) imkânlarından da yararlanılmasını sağlamıştır.

5. Açık artırma satış yöntemi uygulamasının da ürün ve malların ancak standardize edilmesi ile başarılı sonuçlar verebileceği düşünülmüştür.

6. Ambalajların belirli ölçü ve ağırlıkta bulunması, bir yandan standart malların taşınmasını ekonomik hale getirirken, öbür yandan nakil esnasında maruz kalınabilecek bozulma tehlikesini ortadan kaldırmıştır.

7. Birçok ülkede geçerli olan milli marka kullanımı, ancak standardizasyonun mükemmel bir şekilde uygulanması ile söz konusu olmuştur.

8. Gerek mahsulün alınmadığı bir zamanda, gerekse malın sonradan teslimi şartıyla yapılan vadeli satışlarda, muayyen ve değişmez bir özellikte arzı mümkün olabilecek standardize mallar iyi sonuçlar vermiştir. Yukarıda belirtilen nedenler dolayısıyla standardize edilmiş mallar, edilmemiş olanlara nazaran daha fazla fiyat ve müşteri bulabilmiştir.¹¹

Böylelikle standardizasyon uygulaması sayesinde alıcı ile satıcıyı birbirine yakınlaştıran, alım-satım işi azamî ölçüde kolaylaştırırken, ihtilaf ve anlaşmazlıklar minimum düzeye indirilmiştir.

Ancak standardizasyon konusunda atılan adımların 1929 Dünya Ekonomik Buhranı nedeniyle sekteye uğradığı bilinmektedir. Aynı yıl içerisinde, tarım üretiminde verim artış beklentisi, ekonomik krizin ortaya çıkması üzerine sonuçsuz kalmıştır.¹² Krizin başladığı 1929 Mayısından itibaren, Türk parasının hızlı bir değer kaybına uğraması, iç ve dış ticaret hadlerinde yaşanan değişimler net bir biçimde kendini göstermiştir.¹³

1929 Dünya Ekonomik Buhranı’nın oluşturduğu krizin dış ticarete etkilerini minimize etmek ve niteliksiz ihracat maddelerinin piyasaya sürülmesini önlemek amacıyla yasal düzenlemeye gidilerek 16 Haziran 1930 tarih ve 1705 sayılı *Ticarette Tağşişin¹⁴ Meni ve İhracatın Murakabesi ve Korunması Hakkındaki Kanun* kabul edilmiştir.¹⁵ Bu kanunla iç ve

¹¹ Türkiye’nin ziraatçı bir ülke olması, mahsullerini özenle yetiştirip alıcıya beğendirmesini gerekli kılmıştır. M. Faik Üstar, “Deri Standardizasyonu”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 10, S. 223, Yıl: 10, 14 Nisan 1949, s. 5.

¹² Şevket Süreyya Aydemir, *İnkılâp ve Kadro*, Remzi Kitabevi, 3. Basım, İstanbul, 1986, s. 56; Mahmut Goloğlu, *Tek Partili Cumhuriyet 1931-1938*, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-II, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s. 35; Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin Kurulması 1923-1931*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 4. Basım, İstanbul, 2005, s. 193; İlhan Tekeli- Selim İlkin, *1929 Dünya Buhranında Türkiye’nin İktisadi Politika Arayışları*, ODTÜ Yayınları, Ankara, 1977, s. 75-78; Nadir Yurtoğlu, *Demokrat Parti Dönemi Tarım Politikaları ve Siyasi, Sosyal, Ekonomik Hayata Tesirleri 1950-1960*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2017, s. 20.

¹³ Çelik Aruoba, “Cumhuriyet’in Kuruluş Yıllarında Türkiye’nin Tarımsal Yapısı ve Tarıma Yönelik Politikalar”, *Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye’nin Ekonomik Gelişmesi*, Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayınları, Ankara, 1982, s. 85-86; 1929 krizinden hemen sonra ihracat ve ithalat rakamlarında meydana gelen değişimler için Bk. Necdet Serin, *Dış Ticaret ve Dış Ticaret Politikası, 1923-1973*, Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayınları, Ankara, 1975, s. 19-21; 1929 yılındaki dış ticaret hacmi 100 olarak alındığında 1934’te bu rakam 126, 1938 de 137’ye yükselirken 1939’da 112, 1944 te 40, 1945’te ise 24’e düşmüştür. TBMM, *Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, Toplantı: 1, C. 3, 18.02.1946, s. 22.

¹⁴ Niteliği bozma

¹⁵ Afyonkarahisar Milletvekili Berç Türker, TBMM’nin 1936 yılı bütçe görüşmeleri esnasında yaptığı konuşmada; 1929 buhranının ve halkta alınan vergilerin halkı nasıl zorladığını örneklerle açıklamıştır. Türker’in bu konuşması için Bk. TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 5 Toplantı: 1, C. 11, 67. Birleşim, 25.05.1936, s. 201; 1929 krizinin

dış ticareti korumak ve ticaret malları üzerindeki hileleri önlemek üzere bitkisel, hayvansal, madensel her çeşit madde ile bunların hazırlanışı, imali, temizlenmesi, belirli sınıf ve türlere ayrılması, ambalajı, alımı, satımı, nakil ve muhafazasına ve bu hususlarda tabi olacakları usul ve şartlara ve bu gibi maddeler için özel veya millî alâmet kullanılması zorunluluğuna ilişkin tedbirleri almaya Türk Hükümeti yetkili kılınmıştır. Hükümet, bu yetki dâhilindeki tedbirleri ilgili teşekküllerin görüşlerini aldıktan ve uluslararası teamülleri inceledikten sonra uygulama salahiyetine sahiptir.¹⁶

Bu dönemde standart ambalaj numunelerinin sergilere gönderilmesi, ihracat mallarının tasnifi ve standart tiplerin düzene konularak hazırlanması için gerekli bütün harcamalar 1930 yılı Ekonomi Bakanlığı İhracat Ofisleri Teşkilat ve Masrafları Bütçesinden karşılanmıştır.¹⁷

Cumhuriyetin ilk yıllarında kalite kontrolleri, 1705 sayılı Kanun kapsamında çıkarılan *Murakabe Nizamnameleri* ile sağlanmıştır. Fındıkla ilgili başlatılan standardizasyon çalışmalarında, 4 Kasım 1931 tarih ve 11913 sayılı Fındık İhracatının Murakabesine Dair 31 madde halde çıkarılan Nizamname, fındığın denetimine yönelik hazırlanan önemli bir nizamname olmuştur.¹⁸

Fındıkla ilgili düzenlenen 04.11.1931 tarihli bu murakabe nizamnamesi, 29 Ocak 1934 tarih ve 2/78 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile 7, 9, 10, 11 ve 30 maddeyi ihtiva eden bir değişikliğe tabi tutulduğu bilinmektedir.¹⁹ Bu değişikliğin ardından 29.01.1934 tarih ve 2/78 sayılı Kararnameye ek olarak 4 Kasım 1931 tarihli nizamnamenin bazı maddeleri 24 Şubat 1936 tarihinde yeniden değiştirilmiştir.²⁰

Standardizasyon işlerinin sağlıklı bir biçimde yürütülmesinin kurumsallaşmaya bağlı olması, *27 Mayıs 1934 Tarih ve 2450 Sayılı İktisat Vekâleti Teşkilât ve Vazifeleri Hakkında Kanun*'un kabul edilmesi ve standardizasyon işlerinin Ekonomi Bakanlığının bünyesine verilmesine yol açmıştır.²¹

etkilerinin sürdüğü ile ilgili TBMM'nin bütçe görüşmeleri esnasında yapılan konuşmalar için Ayrıca Bk. TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 5, Toplantı: F. C. 3, 27. Birleşim, 22.05.1935, s. 167; TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 4, Toplantı: 2, C. 15, 50. Birleşim, 15.05.1933, s. 71; TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 4, Toplantı: 1, C. 9, 66. Birleşim, 20.6.1932, s. 193; TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 4, Toplantı: F. C. 3, 27. Birleşim, 14.07.1931, s. 89.

¹⁶ TBMM, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 3, C. 8, 16.06.1930, s. 842-843; *Resmi Gazete*, Sayı No: 1524, 19 Haziran 1930; TBMM, *Tutanak Dergisi*, 1951 Gider Bütçeleri, Dönem: 9, Toplantı: 1, C. 5, 19.02.1951, s. 289; 1705 sayılı Kanunla 30 Nisan 1930 tarihinde çıkarılan 1593 Sayılı *Umumî Hıfzıssıhha Kanununun* 182 ve 183. maddeleri hükümlerini aynen korunmuştur. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun ayrıntıları için Bk. TBMM, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 3, C. 8, 30.04.1930, s. 201-239; *Resmi Gazete*, Sayı No: 1489, 6 Mayıs 1930.

¹⁷ TBMM, *Zabıt Ceridesi*, 1930 Senesi Bütçesi Hakkında Umumî Mazbata, Dönem: 3, Toplantı: 3, C. 19, 17.05.1930, s. 12/11.

¹⁸ Bu nizamnamenin ayrıntıları için Bk. *Resmi Gazete*, Sayı No: 1955, 21 Kasım 1931; Kemal, Peker, "En Mühim İhraç Maddelerinden Fındık", *İktisadi Yürüyüş*, C. 6, S. 65, Yıl: 3, 16 Ağustos 1942, s. 18; Fındık İhracatının Murakabesine Dair Nizamnamenin 23. maddesi 31 Aralık 1933 tarih ve 15517 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile değişikliğe uğramıştır. Bu değişikliğin ayrıntısı için Bk. *Resmi Gazete*, Sayı No: 2604, 14 Ocak 1934.

¹⁹ 29 Ocak 1934 tarihinde yürürlüğe giren Nizamnamenin değişikliğe uğrayan maddeleri hakkında ayrıntılı bilgi almak için Bk. *Resmi Gazete*, Sayı No: 2626, 11 Şubat 1934.

²⁰ 24 Şubat 1936 tarihli değişikliğin ayrıntıları için Bk. *Resmi Gazete*, Sayı No: 3249, 10 Mart 1936.

²¹ TBMM, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 4, C. 13, 27.05.1934, s. 335; *Resmi Gazete*, Sayı No: 2713, 29 Mayıs 1934; TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 4, Toplantı: 3, C. 22, 58. Birleşim, 27.05.1934, s. 303; TBMM, *Zabıt Ceridesi*, İktisat Vekâleti Teşkilât ve Vazifeleri Hakkında 1978 Numaralı Kanun Lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası Dönem: 4, Toplantı: 3, C. 22, 27.05.1934, Sıra No: 173, s. 4.

Standartlaştırma çalışmaları ile ticaret erbabının yakın münasebeti, ticaret odaları ve borsalarının ortaya çıkmasında etkili olmuştur.²² Bu müesseselerin kuruluş amaçları arasında alışveriş ve standartlaştırma işleri önemli bir yer tutmuştur. Alışverişe konu olan malın vasfının, ticaret odaları ve borsalarını ilgilendirmesi, malların özelliklerine ait kararların bu kuruluşlardaki önemini ortaya çıkarmıştır. Odalar yerel manada standartlaştırmaya yönelik her türlü kararı alarak bunların uygulama ve kontrolünü yetkili memurlarına vermiştir. Ticaret Bakanlığı, Odaları ilk kez 1925 yılında Adana Pamuklarının vasıf ve ambalajlarını düzenlemek ve bu çalışmaları başka mallara da yaymak için harekete geçmişse de alınan kararlar gelişmeye uygun çevre bulamadığından sonuçsuz kalmıştır. Adana borsasının altı yıl sonra bu konuyu yeniden gündeme taşımasıyla birlikte pamukların hazırlanışı düzene konarak 12 Eylül 1931’den itibaren kontrol edilmeye başlamıştır. 1934 yılında tadil edilen bu karar, 10 Ocak 1936 tarihinde yeniden değiştirilerek *Adana Borsası Kontrol Talimatnamesi* meydana getirmiştir. İzmir Ticaret Odası ile Borsası, 10 Aralık 1935 tarihinden itibaren *pamuk mahsulünün nefasetini muhafaza, ambalajlarının temiz ve muntazam yapılması hakkındaki umumi kararı* uygulaması ile Ege pamukları benzer şekilde düzene sokulmuştur. Adana ve İzmir’de pamuk üretimi ile ilgili yapılan uygulamalar farklı oda ve borsalarda farklı ürünlerle kendini göstermiştir. Dörtüol Ticaret Odasının 1937 yılından itibaren yürürlüğe koyduğu portakal ile ilgili Umumi Karar, 1933 yılında Kastamonu ve 1936 yılında İnebolu Ticaret Odalarının elma talimatnamesi, yine 1933’de Kastamonu Ticaret Odası Tosya Temsilciliğinin pirinç, 1934’de Isparta Ticaret Odasının halı maddeleri hakkında almış oldukları kararlar, odalarca girilen standartlaştırma çalışmalarının bir kısmına örnek olarak verilebilir. Ayrıca Afyonkarahisar Ticaret Odası buğday ve arpa, Eskişehir Ticaret Odası lületaş, Malatya Ticaret Odası kayısı ve kuru üzüm ile ilgili standardizasyon çalışmalarına girişmiştir.²³

Atatürk 1 Kasım 1937 tarihinde TBMM’nin açılış konuşmasında; iç ticarete, en önde gördüğü esas, teşkilatlanma, muayyen tipler üzerinde işleme ve rasyonel çalışma olarak belirtmiştir.²⁴

Celal Bayar 8 Kasım 1937’de TBMM’de açıkladığı I. Hükümet Programı’nda; dış ticaret bakımından büyük önem taşıyan standardizasyonu gerçekleştirebilmek için ekim anından itibaren ürüne özen gösterilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bütün tarım mahsullerini ticarete elverişli tiplere dönüştürerek, miktarını artırmak ve üretim maliyetlerini düşürmek için dikkatli çalıştıklarını söyleyen Bayar, ciddi ve kararlı bir standardizasyon politikasını gerçek ve rasyonel bir çalışmanın zarureti olarak görmüş, *Murakabe Nizamnamesi* adı altında yapılan düzenlemelerin bu konuda atılan önemli bir adım olduğunu belirtmiştir.²⁵

²² 11 Ocak 1943 tarih ve 4355 sayılı *Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Kanunu* hakkında bilgi almak için Bk. TBMM, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 6, C. 24, 11.01.1943, s. 146-154; *Resmi Gazete*, Sayı No: 5307, 18 Ocak 1943.

²³ Faruk Sünter, “Standartlaştırma Davasında Ticaret Odaları ve Borsaları”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 8, S. 81-85, Yıl: 4, 18 Haziran 1943, s. 9, 92; Standardize edilmiş Türk elmalarının ambalaj tesisleri sorununun giderilmesi halinde, ABD, Kanada ve Avusturya elmalarıyla rekabet edilebileceği düşünülmüştür. İktisat Vekâleti, *Türkiye Cumhuriyetinin İkinci Sanayi Planı 1936*, 2. Basım TTK Yayınları, Ankara, 1989, s. 162; Ticaret hayatında oda ve borsalarla ilgili ayrıntılı bilgi almak için Bk. Selim Cavid, “Ticaret Odaları”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 8, S. 81-85, Yıl: 4, 18 Haziran 1943, s. 1, 84; Şükrü Baban, “Ticaret Odaları Kanununun Tatbik Mevkiine Girmesi Münasebetiyle Borsalar ve Spekülasyon”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 8, S. 81-85, Yıl: 4, 18 Haziran 1943, s. 2-3; Muhlis Ete, “Ticaret Odalarının Durumu”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 8, S. 81-85, Yıl: 4, 18 Haziran 1943, s. 4, 87; Hakkı Nezih Erkson, “Odaların Tarihi”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 8, S. 81-85, Yıl: 4, 18 Haziran 1943, s. 6, 86; Celal Yerman, “Ticaret Hayatımızda Odalar, Borsalar ve Tüccarlar”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 8, S. 81-85, Yıl: 4, 18 Haziran 1943, s. 11, 92.

²⁴ TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 5, Toplantı: 3, C. 20, Birinci Birleşim, 01.11.1937, s. 5; “Atatürk ve Standartlanma”, *Standart*, S. 23, Yıl: 2, Kasım 1963, s. 2.

²⁵ TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 5, Toplantı: 3, C. 20, 3. Birleşim, 08.11.1937, s. 22; İsmail Arar, *Hükümet Programları 1920-1966*, Burçak Yayınevi, İstanbul, 1968, s. 78; Ayşe Afetinan, *Devletçilik İlkesi ve Türkiye*

Türkiye’de standardizasyon ile ilgili yapılan önemli yasal düzenlemelerden biri de 9 Haziran 1936 tarih ve 3018 sayılı *Ticarette Tağışın Meni ve İhracatın Murakabesi ve Korunması Hakkındaki 1705 Numaralı Kanuna Ek Kanun*’un kabul edilmesidir. 3018 sayılı bu Kanunla, ihracat yapan iş adamları Ekonomi Bakanlığında ruhsatname almaya zorunlu kılınmıştır. Bu ruhsatnameler üç yıl süre ile geçerli olup süre bitiminde yenilenmeleri gerekir. Ekonomi Bakanlığının teklifi ve İcra Vekilleri Heyetinin kararı ile bir kısım çevrelerde ihracat maddelerinden bazıları bu hükmün dışında bırakılmıştır.²⁶

Türkiye’nin ihraç ürünleri, Ticarette Tağışın Men’i ve İhracatın Murakabesi ve Korunması Hakkındaki 1705 Numaralı Kanun ile bu kanuna ek olan 3018 Numaralı Kanun gereğince, nizamname hükümleri kapsamında, kontrole tabi tutulmuştur. 3018 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinin ardından çekirdeksiz kuru üzüm ihracatının murakabesi hakkında 44 maddelik nizamnamenin yürürlüğe konulması, 7 Ağustos 1937 tarih ve 2/7211 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi kabul edilmiştir.²⁷

İktisat Vekilligince hazırlanan Fındık İhracatının Murakabesi Hakkında 39 maddelik Nizamnamenin yürürlüğe konulması ise 9 Ağustos 1937 tarih ve 2/7217 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onanmıştır.²⁸

Benzer şekilde Yumurta İhracatının Murakabesine Dair 36 Maddelik Nizamnamenin kabulü ise 18 Mart 1938 tarihinde 2/8304 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile gerçekleşmiştir.²⁹

Ayrıca Palamut İhracatının Murakabesine Dair Nizamnamenin 14. maddesinin değiştirilmesi ve 23/12/1937 tarih ve 2/7866 numaralı Nizamnamenin geçici maddesinin ilgası hakkında nizamnamenin yürürlüğe konulması, 17 Ağustos 1938 tarih ve 2/9458 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile onanmıştır. Palamut ihracatının murakabesine dair nizamnamenin 14. maddesi şu şekilde değiştirilmiştir: *İhraç edilecek bilumum palamut partilerinde taş, kum, demir parçaları gibi yabancı maddelerin bulunması yasaktır.*³⁰

Bu arada Türkiye’de yapılan standardizasyon çalışmalarında, yılın belli zamanlarında yetkililere maaş karşılığı rehberlik ve danışmanlık görevini yerine getirecek yabancı uzmanlara görev verilmiştir.³¹ Dr. F. Baade aylık 1.100 lira maaş ve bir yıl süreyle, standardizasyon

Cumhuriyeti’nin Birinci Sanayi Planı 1933, TTK Yayınları, Ankara, 1972, s. 138; 1929 Ekonomik krizinden sonra 1930 yılı bütçesi en büyük toplamı ifade etmesine rağmen, 1937 yılı bütçesi 1930 yılı bütçesini aşmıştır. Bu da ekonomik krizin sona erdiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 5, Toplantı: 2, C. 18, 63. Birleşim, 24.05.1937, s. 186.

²⁶ TBMM, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 5, C. 16, 09.06.1936, s. 918; *Resmi Gazete*, Sayı No: 3330, 15 Haziran 1936; 1705 ve 3018 sayılı kanunlar özellikle fındık standardizasyonu ve ihracatı konusunda oldukça yararlı sonuçlar vermiştir. Kemal Peker, “Türkiye-Birleşik Amerika Ticaret Anlaşmaları ve Fındık İhracatımız”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 6, S. 136, Yıl: 22 Ağustos 1945, s. 9.

²⁷ *Resmi Gazete*, Sayı No: 3689, 21 Ağustos 1937.

²⁸ Fındık İhracatının Murakabesi Hakkındaki Nizamnamenin ayrıntıları için Bk. *Resmi Gazete*, Sayı No: 3691, 24 Ağustos 1937.

²⁹ Yumurta İhracatının Murakabesine Dair Nizamnamenin ayrıntıları için Bk. *Resmi Gazete*, Sayı No: 3870, 31 Mart 1938.

³⁰ *Resmi Gazete*, Sayı No: 4007, 9 Eylül 1938.

³¹ Ücreti 1934 yılı bütçesinden E cetveline dâhil 685. yabancı uzmanlar tertibinden verilmek üzere 1 Ocak-1 Haziran 1935 tarihleri arasında sanayi ve standardizasyon işlerinin konjonktür incelemelerinde çalıştırılacak uzmana ait kadronun 14 Nisan 1934 tarih ve 6/1177 numaralı tamimden ayrı olarak onaylanması, Bakanlar Kurulunun 25.02.1935 tarih ve 2/2096 sayılı Kararnamesi ile onanmıştır. *BCA*, Fon No: 30 18 1 2- Kutu No: 52- Dosya No: 15-Sıra No: 13.

bürosunda çalışırken, Dr. Vilbrandt ise aylık 698,31 lira ücret ve bir yıllık müddetle 1936 yılı içerisinde standardizasyon ve ihracatı teşkilâtlandırma faaliyetlerinde görev almıştır.³²

Ülkede yıllık ihracatın 8-10 milyon liralık kısmına sahip bulunduğu dış pazarlarda sürümü ve tutunmasını temin etmek ve rakip ülkelerin menfi propagandalarının önüne geçmek gün geçtikçe bir problem haline gelmiştir. Bu sorunu aşmak için 6 Ağustos 1938 tarihinde Giresun’da gerçekleştirilen Fındık Kongresinden sonra bölgenin fındık ihracatı davası ve standardizasyon sorunu büyük ölçüde halledilmiştir.³³

Standardizasyon konusunda yapılan çalışmaların semeresini vermeye başladığı, Başbakan Celal Bayar’ın 1 Kasım 1938 tarihinde Atatürk adına yaptığı TBMM’nin açılış konuşmasında gündeme getirilmiştir. Bayar’a göre, ihracatın kontrolü ve ihraç mallarının standardizasyonu yolundaki çalışmalardan hayırlı sonuçlar alınmış, 1938 yılında bir kısım ihraç malları daha denetlenen mallar arasına girmiştir. Bu durum ihracatın itibarının artırılması ve standartlaşma alanının genişletilmesi bakımından önemli gelişme sayılmıştır.³⁴

Refik Saydam, 27 Ocak 1939 tarihinde TBMM’de açıkladığı I. Hükümet Programı’nda;

Mahsullerin dış piyasalardaki güvenilirlik ve değerini artırarak bunların standardizasyonu konusundaki faaliyetleri yaygınlaştırma kararında olduklarını belirtmiştir.³⁵

Öte yandan 27 Mayıs 1939 tarihinde kabul edilen 3614 sayılı *Ticaret Vekâleti Teşkilat ve Vazifelerine Dair Kanun*’un dokuzuncu maddesi uyarınca teşkil edilen *Ticaret Bakanlığı Standardizasyon Müdürlüğü*, ihracat mallarının standartlaştırılması ve ihracatın murakabesi işleriyle uğraşarak bunlara ilişkin mevzuatı uygulamıştır.³⁶

2. II. Dünya Savaşı Dönemi ve Sonrasında Standardizasyon Çalışmaları (1939-1950)

1939 yılının Eylül ayında II. Dünya Savaşı başlamasına rağmen, Türkiye’de standartlaştırma alanında yapılan çalışmalar kesintiye uğramamıştır. Ancak, Savaşın hemen ardından, ülkenin ekonomik durumu bozulmuş, ihtiyaç malları karaborsaya düşmüş, fiyatlar ve

³²TBMM, *Zabıt Ceridesi*, 1937 Mali Yılı Muvazene-i Umumiye Kanununun Beşinci Maddesi ile Verilen Salâhiyete İstinaden Masraf Tertiplerinden İdare Edilen Hizmetler İçin İcra Vekilleri Heyetince Tatbik Edilmiş Kadrolara Ait Cetveller, Dönem: 5, Toplantı: 3, C. 25, 23.05.1938, s. 66-67; İktisat Vekâleti Standardizasyon Şubesi Uzmanı Dr. Baade, yaş üzüm ihracatı ile ilgili olarak Karaburun ve Urla kazaları dâhilinde çalışmalar yaptığı da bilinmektedir. Bu çalışmalar için 16 Ağustos 1937 tarih ve 2/7264 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile izin alınmıştır. *BCA*, Fon No: 30 18 1 2- Kutu No: 78-Dosya No: 73-Sıra No: 14.

³³ Kemal, Peker, “En Mühim İhraç Maddelerinden Fındık”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 6, S. 65, Yıl: 3, 16 Ağustos 1942, s. 18.

³⁴ TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 5, Toplantı: 4, C. 27, 1. Birleşim, 01.11.1938, s. 4.

³⁵ TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 5, Toplantı: 4, C. 29, 28. Birleşim, 27.01.1939, s. 216.

³⁶ TBMM, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 6, C. 20, 27.05.1939, s. 133; *Resmi Gazete*, Sayı No: 4220, 31 Mayıs 1939.

hayat pahalılığı beklenmedik bir biçimde yükselmiştir.³⁷ Hükümet, bir yandan ekonomik bunalımı engellemek için arayış içerisine girerken, öbür yandan ülke koşullarının halkın düzeni ve ulusal savunma gücünü de sıkıntıya soktuğunu düşünerek, 18 Ocak 1940 tarihinde 3780 sayılı *Milli Korunma Kanunu*'nu (MKK) kabul etmiştir. Bu Kanunun 32. maddesi uyarınca, eşya fiyatlarının geçerli bir nedene bağlı olmaksızın yükseltilmesi, mevcut malın satışa sunulmaması, elde kalmadığı beyanı ile malın saklanması, fazla fiyata satmak amacıyla malın herhangi bir surette kaçırılması, hile ile elden çıkarılması, uygun bir sebebe dayandırılmaksızın gümrükten çekilmesi yasaklanmıştır. Ayrıca gereğinden fazla mal satın alınması, üretici ya da tüketici aleyhine fiyat birliğine varılması, bir malı tüketiciye arz etmeden önce muhtelif ticaret erbabı arasında zincirleme muamelesi yapılması ve malın satıştan kaldırılarak sunî olarak fiyatının yükseltilmesi yine yasa dışı olarak hükme bağlanmıştır.³⁸

Böylece savaş şartları nedeniyle çıkarılan kanunlar ve yapılan düzenlemelerle dış ticaret ve iâşe işleri yeni bir anlayışa kavuşmuş, özellikle fiyat ve lisans işlerine zaman ayırmak zorunda kalmıştır. Dış ticaret politikasının ana konuları arasında yer alan bu iki faaliyeti uygulama konumuna getirmek için ihracat maddelerinin özellik bakımından en az tiplendirme olmasına özen gösterilmiştir.³⁹

Ticaret Bakanlığı, yürürlükte kalan bütün nizamnamelere yeni madde ekleme ve savaş boyunca standartlaştırma çalışmalarının ihracat ve ticareti sıkmadan yürütülmesini temin etmede yetkili kılınmıştır. Bakanlığa verilen yetki şu şekilde belirlenmiştir: Ülke içi ve dışında harp hali, seferberlik ve seferberliğe hazırlık veya tabii afetler gibi zorlayıcı sebepler altında nizamnamede, yazılı tolerans hadlerini iki katına kadar çıkararak ambalaja yönelik hükümlerin uygulanmasında karar almaya Ticaret Bakanlığı yetkili kılınmıştır.⁴⁰

II. Dünya Savaşı başlarında 18 Ocak 1940 tarih ve 4413 sayılı Resmi Gazetede belirtilen yumurta, çekirdeksiz kuru üzüm, fındık ve palamut ihracatlarının Murakabesine Dair

³⁷ İhsan Ozanoğlu, "İsraf ve Sefahat", *Yeni Birlik*, 19 İkinci Teşrin 1942, Sayı No: 6; II. Dünya Savaşı Dönemi koşullarının zorluğunu o dönemi yaşayan birçok kişi kaleme almıştır. Savaşın bu olumsuz şartları hakkında bilgi almak için Bk. TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 7, Toplantı: F, C. 2, 26. Birleşim, 24.05.1943, s. 165-166; TBMM, *Zabıt Ceridesi*, 1942 Mâli Yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu Lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası, Dönem: 6, Toplantı: 3, C. 25, 25.05.1942, S. Sayısı: 146, TBMM Matbaası, Ankara, 1942, s. 53-54; TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 6, Toplantı: 2, C. 18, 56. Birleşim, 26.06.1941, s. 159-160; TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 6, Toplantı: 1, C. 11, 56. Birleşim, 27.05.1940, s. 277; Hilmi Uran, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım 1908-1950*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, s. 314; Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, Gözlem Yayınları, 3. Basım, İstanbul, 1977, s. 233; Faik Ahmet Barutçu, *Siyasi Anılar 1939-1954*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1977, s. 256-257; Şevket Süreyya Aydemir, *Suyu Arayan Adam*, Remzi Kitabevi, 20. Basım, İstanbul, 2008, s. 461-462; Mahmut Goloğlu, *Milli Şef Dönemi, 1939-1945*, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-III, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 63.

³⁸ TBMM, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 6, Cilt: 21, 18.01.1940, s. 170-171; *Resmi Gazete*, Sayı No: 4417, 26 Ocak 1940; Yurtoğlu *age*, s. 24; II. Dünya Savaşı Dönemi ve sonrasında Türk dış ticaretinin geçirdiği buhranlı dönemin nedenleri hakkında bilgi almak için ayrıca Bk. TBMM, *Tutanak Dergisi*, Dönem: 7, Toplantı: 3, C. 20, 12. Birleşim, 17.12.1945, s. 100; TBMM, *Tutanak Dergisi* 1946 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bütçe Komisyonu Raporu, Dönem: 7, Toplantı: 3, C. 20, 17.12.1945, S. Sayısı: 5, TBMM Basımevi, Ankara, 1946, s. 125; TBMM, *Tutanak Dergisi*, Dönem: 7, Toplantı: 2, C. 17, 58. Birleşim, 21.05.1945, 198-199.

³⁹ Faruk Sünter, "İhracatın Tanzimi Meselesi Standartlaştırma-2", *İktisadi Yürüyüş*, C. 5, Sayı: 57, Yıl: 3, 16 Nisan 1942, s. 8.

⁴⁰ Faruk Sünter, "İhracatın Tanzimi Meselesi Standartlaştırma-3", *İktisadi Yürüyüş*, C. 5, Sayı: 58, Yıl: 3, 1 Mayıs 1942, s. 11; Ticaret Vekaletine bağlı Standardizasyon Müdürlüğünde, Standardizasyon Müdürü, Müdür Yardımcısı, müşavir, raporör ve memur kadrolarından yetkililer görev yapmıştır. TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Masraf Bütçeleri, Dönem: 6, Toplantı: F, C. 2, 14. Birleşim, 22.05.1939, s. D/69; TBMM, *Tutanak Dergisi* 1948 yılı Gider Bütçeleri, Dönem: 8, Toplantı: 2, C. 8, 26.12.1948, s. L/17; Ancak Standardizasyon Müdürlüğünün ihracat limanlarında bulunan kontrolörlük bölümü çalışma şartlarının olumsuzluğu ve ücret durumu nedeniyle yarı bir kadro ile çalışmıştır. TBMM, *Tutanak Dergisi*, Masraf Bütçeleri, Dönem: 7, Toplantı: 1, C. 10, 22.05.1944, s. 255.

Nizamnamenin Bazı Maddelerini Değiştiren Nizamname Hakkında Kararnameler de çıkarılmıştır. Adı geçen ürünlerin ihracatlarının murakabesine dair nizamnamenin bazı maddelerinin tadili, Bakanlar Kurulunun 8 Ocak 1940 tarih ve 2/12610 sayılı yumurta, 2/12619 sayılı çekirdeksiz kuru üzüm, 2/12621 sayılı Palamut ve 2/12623 sayılı fındık Kararnameleri ile kabul edilmiştir.⁴¹

Yumurta, çekirdeksiz kuru üzüm, palamut ve fındık ihracatlarının murakabesine dair nizamnamede yapılan değişiklikler şu şekilde tespit edilmiştir: ⁴²

2/12610 sayılı Kararname ile Yumurta İhracatının Murakabesine Dair Nizamnamenin 22 maddesi değiştirilmiştir. Bu Nizamnamenin dördüncü maddesi ile yumurta kontrolünün Trabzon, Giresun, Ordu, Fatsa, Samsun, İnebolu, İstanbul, İzmir, Antalya ve Mersinden sağlanması kararlaştırılmıştır. Sekizinci madde ile de ihraç edilecek yumurtalar; standart yumurtalar, natürel yumurtalar ve sanayiye mahsus yumurtalar olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. On birinci madde ile bu yumurtaların gram olarak ağırlıkları belirlenmiştir.

2/12619 sayılı Kararname ile Çekirdeksiz Kuru Üzüm İhracatının Murakabesine Dair Nizamnamenin 23 maddesi değişikliğe uğramıştır. Bu Kararnamenin altıncı maddesinde yapılan değişiklikle çekirdeksiz kuru üzümleri ihtiva eden çuvalların ambalajları ile birlikte ağırlığının 100 kg’ı geçmeyeceği, on birinci madde ile de ihraç edilecek çekirdeksiz kuru üzümde sülfür dioksit (SO₂) miktarının 10 binde yedi oranından fazla olmayacağı tespit edilmiştir. On ikinci madde ile de çekirdeksiz kuru üzümlerin standart tip ve hususi tip olarak ihraç edilmesi uygun görülmüştür.

2/12621 sayılı Kararname ile Palamut İhracatının Murakabesine Dair Nizamnamenin 17 maddesi değiştirilmiştir. Nizamnamenin değişikliğe uğrayan dördüncü maddesi ile palamut kontrolünün İstanbul, İzmir ve Antalya’dan yapılması kararlaştırılırken, altıncı madde ile tip numune esasına göre ihraç edilecek palamut tipleri Krible, Birsu, Natürel ve Engin olarak belirlenmiştir. Kararnamenin yirmi birinci maddesi ile de, çuvallarla ihraç edilecek palamutların türü ve tipine göre çuvallara çeşitli markaların vurulması zorunluluğu getirilmiştir.

2/12623 sayılı Kararname ile Fındık İhracatının Murakabesine Dair Nizamnamenin 25 maddesi değişikliğe uğramıştır. Bu Nizamnamenin üçüncü maddesi ile fındık kontrolünün Trabzon, Giresun, Ordu, Fatsa ve İstanbul’dan yapılması tespit edilmiştir. Yedinci madde ile kabuklu ve iç fındıklardan Tombul ve Sivri türlerinin kendi adlarıyla; Foşa, Badem, vesaire türlerinin ise tanınan isimlerle ihraç edilmesi kararlaştırılmıştır.⁴³ Sekizinci madde ile Tombul ve Sivri İç Fındıklar büyüklük itibarıyla Standart, Sıramalı, İnce ve Natürel adlarıyla tasnif edilerek ihraç edilmesi uygun görülmüştür.⁴⁴

II. Dünya Savaşı şartlarında uygulanan mevcut nizamnameler bir takım zorunlu değişikliklerin yapılmasını da beraberinde getirmiştir. Buğday ve Arpa İhracatının Murakabesine Dair Nizamnamenin uygulanması, dünya şartlarında iyileşme görülene kadar Bakanlar Kurulunun 2 Temmuz 1940 tarih ve 2/13858 sayılı Kararnamesi ile ertelenmiştir.⁴⁵

⁴¹ Bu Kararnameler ve içeriği ile ilgili ayrıntılı bilgi almak için Bk. *Resmi Gazete*, Sayı No: 4413, 18 Ocak 1940.

⁴² *Resmi Gazete*, Sayı No: 4413, 18 Ocak 1940.

⁴³ *Resmi Gazete*, Sayı No: 4413, 18 Ocak 1940; Kemal, Peker, “En Mühim İhraç Maddelerinden Fındık”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 6, S. 65, Yıl: 3, 16 Ağustos 1942, s. 18.

⁴⁴ *Resmi Gazete*, Sayı No: 4413, 18 Ocak 1940; Kemal, Peker, “En Mühim İhraç Maddelerinden Fındık-2”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 6, S. 66-67, Yıl: 3, 16 Eylül 1942, s. 46.

⁴⁵ *Resmi Gazete*, Sayı No: 4557, 10 Temmuz 1940; Faruk Sünter, “İhracatın Tanzimi Meselesi Standartlaştırma-3”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 5, Sayı: 58, Yıl: 3, 1 Mayıs 1942, s. 11; II. Dünya Savaşı Dönemi sonlarına doğru ihraç malları

1942 yılına gelindiğinde ihracat ürünlerinden fındık, yumurta, çekirdeksiz üzüm, palamut, tiftik, yapağı, buğday ve arpanın, sınıf ve türlere ayrılarak, ambalaj ve vasıfları nizamnamelerle standart hale getirilirken, pamuk, kuru sebze, zeytin, zeytinyağı, portakal, elma ve diğer hububat ürünleri, standartlaştırma kapsamına alınmıştır.⁴⁶ Standartlaştırma kapsamına alınan malın üzerinde yapılan işlemler şunlardır:⁴⁷

1. Standartlaştırmaya dâhil edilen malın ülke içindeki ziraat, ticaret, çeşit, vasıf, ambalaj bakımından durumunu gerekli hallerde laboratuvarlarda çalışarak incelemek,

2. Madde veya benzerlerini tipleştirme veya standartlaştırma yönünden dünya seviyesine getirebilmek için araştırma yapmak,

3. İki yönlü bu incelemenin ardından ülkenin ziraat ve ticaret yapısı ile dünya standartlarına uygun bir nizamname projesi hazırlamak,

4. İhracat maddesi ile uğraşan araştırmacı, enstitü görevlisi, ihracatçı, tüccar, komisyoncu, memur gibi ilgilileri bu proje etrafında çalıştırarak, farklı görüşleri ortaya çıkarmak ve müzakereler neticesinde varılacak sonuçları yürürlüğe koymak,

5. Yukarıdaki çalışmalara uygun halde kurslar düzenleyerek ileriye dönük nizamnameleri uygulayacak kişileri yetiştirmek.

II. Dünya Savaşı yıllarında Gümrük ve İhisarlar Bakanlığı tarafından 3437 sayılı *Tütün ve Tütün İhisarı Kanunu*'na dayanarak tütünlerin ekiciler elinde işleme usulleri hakkında hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetince kabul edilen nizamname, 1 Haziran 1944 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Maliyeti düşürmek ve bölgelere göre işleme usullerini birleştirmek amacıyla düzenlenen bu nizamname, her bölgeye konulan esaslara umumi hükümler getirmiştir.⁴⁸

II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından Ticaret Bakanlığı Standardizasyon Müdürlüğüne standardizasyon faaliyetlerini yürütecek bir dizi yeni yöneticiler atanarak bu konuda yapılan çalışmalara ivme kazandırılmıştır. 7 Aralık 1945 tarihinde Ticaret Bakanlığı Standardizasyon Müdür Yardımcılığı görevine getirilen Tahir Özden takriben altı ay sonra 11 Haziran 1946 tarihinde aynı kuruma Müdür olarak atanmıştır.⁴⁹ 5 Nisan 1946 tarihinde ise Nedim Bolgöl'ün Ticaret Bakanlığı Standardizasyon Müdürlüğü Müşavirliğine tayin edildiği görülmektedir.⁵⁰ Takriben 2,5 yıl sonra 22 Eylül 1948 tarihinde Ticaret Bakanlığı Standardizasyon Müdürlüğü Müşavirliğine bu sefer Naci Akverdi'nin atandığı bilinmektedir.⁵¹ CHP iktidarının sonlarına

esası incelemelerden geçirilerek bu incelemelerin ardından tüzükler hazırlanmıştır. TBMM, *Tutanak Dergisi*, 1945 Yılı Yedi Aylık Gider Bütçeleri, Dönem: 7, Toplantı: 2, C. 17, 21.05.1945, s. 324-325.

⁴⁶ Faruk Sünter, "İhracatın Tanzimi Meselesi Standartlaştırma-1", *İktisadi Yürüyüş*, C. 5, S. 56, Yıl: 3, 1 Nisan 1942, s. 10.

⁴⁷ Faruk Sünter, "İhracatın Tanzimi Meselesi Standartlaştırma-1", *İktisadi Yürüyüş*, C. 5, S. 56, Yıl: 3, 1 Nisan 1942, s. 10; Cumhuriyet hükümetlerinin bahçe tarımındaki hedefi, ülke bünyesine uygun standart çeşitleri ve yayılacakları bölgeleri tespitle gerekli fidan malzemesini yetiştirmek olmuştur. TBMM, *Tutanak Dergisi*, 1949 Yılı Gider Bütçeleri, Dönem: 8, Toplantı: 3, C. 16, 48. 21.02.1949, s. 300.

⁴⁸ Ziya Tataç, "Yeni Tütün Nizamnamesi", *İktisadi Yürüyüş*, C. 5, S. 109. Yıl: 5, 3 Temmuz 1944, s. 16; 10 bölüm ve 119 maddeden müteşekkil 10 Haziran 1938 tarih ve 3437 sayılı *Tütün ve Tütün İhisarı Kanunu* hakkında ayrıntılı bilgi almak için Bk. TBMM, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 5, C. 18, 10.06.1938, s. 795-815; *Resmi Gazete*, Sayı No: 3943, 25 Haziran 1938; Tarım Bakanı Cavit Oral TBMM'de 1950 yılı bütçe görüşmeleri esnasında söz alarak takip ettikleri tarım politikalarından birinin üretimde standart tiplere gitmek olduğunu belirtmiştir. TBMM, *Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, Toplantı: 4, C. 24, 55. Birleşim, 24.02.1950, s. 1158, 1162.

⁴⁹BCA, Fon No: 30 11 1 0-Kutu No: 183-Dosya No: 19-Sıra No: 15; BCA, Fon No: 30 11 1 0-Kutu No: 119- Dosya No: 34-Sıra No: 8.

⁵⁰BCA, Fon No: 30 11 1 0-Kutu No: 182-Dosya No: 13-Sıra No: 2.

⁵¹BCA, Fon No: 30 11 1 0-Kutu No: 200-Dosya No: 25-Sıra No: 16.

doğru 31 Ocak 1950 tarihinde ise Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı Standardizasyon Müdürlüğü Müşavirliğine Ragıp Kulat görevlendirilmiştir.⁵²

3. DP Döneminde Standardizasyon Faaliyetleri (1950-1960)

DP’nin 14 Mayıs 1950 tarihinde iktidara gelmesiyle birlikte standardizasyon çalışmalarına yeni bir boyut kazandırıldığı görülmektedir. Bu dönemde tarım ürünleri başta olmak üzere her alanda ihracatı artırmaya yönelik çabalara girilmesi, standardizasyon faaliyetlerinin önünü açmıştır.⁵³ Bu çabaların bir parçası olarak İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası, 16 Mayıs 1951 tarihinde mamul ya da yarı mamul durumda bulunan her türlü sanayi maddesinin Türk malı olduğunu gösterir bir işareti taşımasını kabul etmiştir. Alınan bu kararlar, Türkiye’de satılacak mamullerin üzerine *Türk Malı* ibaresi ile üretildiği vilayetin adının konulması; dış ülkelere satılacak olanların üzerine de *Made in Turkey* ibaresinin yazılması onaylanmış, bu işaretleri koymayan kurumların ağır surette cezalandırılması kararlaştırılmıştır.⁵⁴

Öte yandan Türkiye’de üretilen malların dış piyasalarda gereği gibi revaç bulamaması, malın standart halde piyasaya sürülemeyişine bağlanmıştır. Bu durum bir yandan Türk mallarını değerini kaybetme riskiyle karşı karşıya getirirken, öbür yandan bu malların itibarını tehlikeye atmıştır. Görülen bu tehlike, standardizasyon çalışmalarında Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı ile Tarım Bakanlığını ciddi bir işbirliği içerisinde sokmuştur.⁵⁵

Tarım Bakanlığı ile Ekonomi ve Ticaret Bakanlıklarının müşterek düzenledikleri pamuk standardizasyonu toplantısı, bu işbirliğine örnek olarak verilebilir. Ülke pamukçuluğunun gelişmesi bakımından önemli kararlara imza atılmasında etkili olan bu toplantıya, adı geçen bakanlık temsilcilerinin yanı sıra katılan Çukobirlik, Tarış, İhracatçılar Birliği, Odalar ve Borsalar Birliği, çırçır fabrika sahipleri ve pamuk üreticileri *Pamuk İstişare Komitesinin* kurulmasını kabul etmiştir. Bu komite Mayıs ve Kasım ayları olmak üzere yılda iki defa bir araya gelerek delegeler tarafından teklif edilen mahalli talepleri müzakere ile gerekli görülenleri uygulama mevkiine koymayı planlamıştır. Çalışmalarda ayrıca Tarım Bakanlığı tarafından davet edilen Amerikalı Standardizasyon Uzmanı Mr. Lonnie E. Dawd’un incelemeleri sonunda hazırlanan rapor okunarak müzakere edilmiştir. Toplantı neticesinde Türk pamuklarının uluslararası standartlara göre standardize edilmesi prensip olarak kabul edilirken, pamuk çeşitleri ile toplamanın standardizasyonundaki ilişkisine değinilmiş, ülkede yetiştirilen Akala Varyetesinin standardizasyonunun kolaylıkla sağlanacağı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra çırçır fabrikalarının depolama durumu ile alınması gereken tedbirler gözden geçirilerek, konu ile ilgili bir nizamnamenin hazırlanması kararlaştırılmıştır. Öte yandan toplantıda, preslenmiş balyaların kontrolü sorunu da gözden geçirilmiş, balya denetimlerindeki itirazları halledecek hakem heyetlerinin teşkili problemi müzakere edilerek gerekli önlemlerin alınması kararlaştırılmıştır.⁵⁶

⁵² BCA, Fon No: 30 11 1 0-Kutu No: 211-Dosya No: 4-Sıra No: 5.

⁵³ DP Programının *Tarım İşleri* başlığı adı altında verilen 55. maddesinde; ziraat mahsullerinin iç ve dış pazar şartlarını iyileştirme çarelerini arama çalışmalarıyla çiftçiyi çok üreten ve kazanan bir seviyeye getirmenin hedeflendiği belirtilmiştir. DP Programı, Ankara, 1946, s. 17.

⁵⁴ Ziya Tataç, “Olaylara Bakış, Mayıs, Haziran 1951, Sanayi Ekonomisi”, *Türk Ekonomisi*, S. 97, Yıl: 9, Temmuz 1951, s. 215; Pamuk mahsulünün serbest rejimden dolayı gelişmesi ile ilgili bilgi almak için Bk. *Yeni İktidarın Çalışmaları, 22.05.1950-01-08.1951*, Demokrat Parti Hizmetinde Bulunduğu Türk Milletine Hesap Veriyor, Güneş Matbaacılık TAO, Ankara, 1951, s. 117.

⁵⁵ “Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı Faaliyeti”, *Türk Ekonomisi*, S. 107, Yıl: 10, Mayıs 1952, s. 135.

⁵⁶ Ziya Tataç, “Olaylara Bakış, Ocak 1953, Ziraat Ekonomisi”, *Türk Ekonomisi*, Sayı: 116, Yıl: 11, Şubat 1953, s. 56; Pamukların standardize edilmesi ile ilgili 1954 yılının Mayıs ayının son haftası Ankara’da yapılan bir diğer

Türk pamuklarını ülke içi ve dışı alıcılarına uygun şekilde standart hale getirip her türlü hileden koruyarak değer ve sürümünü artırmak ve pamuğu döviz kaynağı konumuna getirmek için gerekli hizmetlerin masraflarını karşılamak amacıyla 1952 yılı Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı bütçesinden 700.000 lira tahsis edilmiştir.⁵⁷ Pamuk standardizasyona Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı bütçesinden 1953 yılında 200 bin lira ödenek ayrılmıştır.⁵⁸ Bu rakam 1954 yılında yine 200 bin lira olarak tespit edilmiştir.⁵⁹ Pamuk standardizasyon çalışmalarına Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı 1955 yılı bütçesinden umumi masraf olarak 270 bin liralık bir ödenek ayrılmıştır.⁶⁰ 1956 yılında Pamuk standardizasyonu işlemleri için Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı bütçesinden 220 bin lira tahsis edilmiştir.⁶¹ 1957 yılında Ticaret Bakanlığı bütçesinden ayrılan tahsisat 230 bin liraya çıkarılmıştır.⁶² Bu ödenek daha da yükseltilerek 1958 yılında 330 bin liraya ulaştırılmıştır.⁶³ 1959 yılı Ticaret Bakanlığı bütçesinden pamuk standardizasyon çalışmalarına ilgili genel masrafların karşılığı olarak tahsis edilen rakam bir miktar daha artarak 350 bin liraya çıkarılmıştır.⁶⁴ 1960 yılına gelindiğinde Ticaret Bakanlığı bütçesinden pamuk standardizasyon çalışmaları için ayrılan ödeneğin 500 bin liraya çıkarılarak en üst seviyeyi yakaladığı görülmektedir.⁶⁵

Türkiye’de pamuk standardizasyonuna gereken hassasiyetin gösterildiği bu dönemde üretim ve ihracatı önemli ölçüde artan hububatın standardize edilmesi ve sevkiyatının hızla yapılmasını için limanlarda ve belirli iç merkezlerde 200 bin tonluk dört adet silo, bir un değirmeni, 40 adet pelemir temizleme makinesi inşasına karar verilmiştir. Ayrıca diğer yabancı maddelerin temizlenmesi ve bir kısım tesis ve hayvan yemi imal eden fabrikaların inşası için *Simon Handling Limited Şirketi* ile 6 milyon İngiliz Lirası (47 Milyon TL) karşılığında yedi yıl süreli ve %5 faizli bir kredili inşaat anlaşması imzalanmıştır.⁶⁶

Bu arada Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı (OECD) gibi uluslararası kuruluşlar da Türkiye’nin standardizasyon çalışmalarını sürdürmesi yönünde tavsiyelerde bulunmuştur. OECE’nin yayınladığı dördüncü raporda Türkiye’de tarım ürünlerinin standardizasyonu gerekli görülmüştür.⁶⁷

Başbakan Adnan Menderes’in, 24 Mayıs 1954 tarihinde TBMM’de açıkladığı 3. Hükümet Programı’na göre; ülkenin ana gıda ve ihraç maddesi olan hububatın ıslah ve standardizasyonu üzerinde daha esaslı ve geniş çalışmalarda bulunmak, ziraî plan ve programın başlıca konularındandır. Hububat konusunda yapılan çalışmaların özen ve titizlik ile sürdürülmesi ve

toplantı hakkında bilgi almak için Bk. Kerim Ömer Çağlar, “Pamukçuluğumuz ve Gelişmesi İçin Alınan Tedbirler”, *Türk Ekonomisi*, S. 131, Yıl: 12, Mayıs 1954, s. 158.

⁵⁷ TBMM, *Tutanak Dergisi*, 1952 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bütçe Komisyonu Raporu, Dönem: 9, Toplantı: 2, C. 13, 20.02.1952, S. Sayısı: 50, TBMM Basımevi, Ankara, 1952, s. 204; TBMM, *Tutanak Dergisi*, 1952 Yılı Gider Bütçeleri, Dönem: 9, Toplantı: 2, C. 13, 20.02.1952, s. 247; TBMM, *Tutanak Dergisi*, 1953 Yılı Gider Bütçeleri, Dönem: 9, Toplantı: 3, C. 20, 16.02.1953 s. 325.

⁵⁸ TBMM, *Zabıt Ceridesi*, 1954 Yılı Masraf Bütçeleri, Dönem: 9 Toplantı: 4, C. 28, 18.02.1954, s. 341.

⁵⁹ TBMM, *Zabıt Ceridesi*, 1955 Yılı Masraf Bütçeleri, Dönem: 10, Toplantı: 1, C. 5, 18.02.1955, s. 304.

⁶⁰ TBMM, *Zabıt Ceridesi*, 1956 Yılı Masraf Bütçeleri, Dönem: 10, Toplantı: 2, C. 10, 20.02.1956, s. 329.

⁶¹ TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Masraf Bütçeleri, Dönem: 10, Toplantı: 3, C. 17, 20.02.1957, s. 385.

⁶² TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Masraf Bütçeleri, Dönem: 11, Toplantı: 1, C. 2, 19.02.1958, s. 365.

⁶³ TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Masraf Bütçeleri, Dönem: 11, Toplantı: 2, C. 7, 20.02.1959, s. 321.

⁶⁴ TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Masraf Bütçeleri, Dönem: 11, Toplantı: 3, C. 12, 19.02.1960, s. 308.

⁶⁵ KURUCU MECLİS (KM), *Tutanak Dergisi*, Gider Bütçeleri, 20.02.1961, s. 301.

⁶⁶ *Ayın Tarihi*, Sayı No: 244, Yıl: 26 Mart 1954, s. 28; 1951-1954 yılları arasında hububat standardizasyonu ile ilgili yapılan diğer çalışmalar için Bk. DP, *Kalkınan Türkiye*, Desen Matbaası, Ankara, 1954, s. 166.

⁶⁷ Aydemir Balkan, “Avrupa İktisadi İşbirliği (OECE) Raporunda Türkiye”, *Türk Ekonomisi*, S. 130, Yıl: 12, Nisan 1954, s. 99.

dış piyasaların istediği evsaf ve çeşitlerin yetiştirilerek yayılması azami derecede gayret edilecek bir uygulamadır.⁶⁸

3.1. Türk Standartları Enstitüsünün Kuruluşu ve Faaliyetleri

DP Hükümeti, standardizasyon çalışmalarına daha da önem vererek Ekonomi ve Ticaret Bakanlığının teşebbüsü ve Birleşmiş Milletler Teknik Yardımının desteğiyle İsveçli Sanayi Standardizasyon Uzmanı Olle Carl Sturen’i Ankara’ya davet etmiştir.⁶⁹ Sturen, Sanayi İşleri Genel Müdürlüğünde yaptığı incelemeler sonucunda Türk Standartları Enstitüsünün çalışma yöntemleri ve teşkili hakkında bir rapor hazırlamıştır.⁷⁰ Bu rapor doğrultusunda bütün tarım ve sanayi alanlarını ele almak, ülke üretim ve imalatına gerekli şekil ve ölçüleri vermek ve belli başlı ihracat mallarını uluslararası bir düzeyi erişirmek için Türkiye’de Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliğine bağlı olarak 16 Ekim 1954 tarihinde *Türk Standartları Enstitüsü* açılmıştır. Enstitünün açılış törenine Ekonomi ve Ticaret Bakanı Sıtkı Yırcalı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Behçet Uz, Ekonomi ve Ticaret Bakanı Müsteşarı Munis Ozansoy ve çeşitli akademisyenlerin yanı sıra Odalar ve Borsalar Birliği mensupları da katılmıştır.⁷¹

Faaliyete geçen Türk Standartları Enstitüsünün, üniversite, devlet ve özel sektörleri temsil eden kişilerden müteşekkil teknik genel bir heyeti ile her konuda müstakil çalışma yapacak uzmanlardan teşkil edilen bir hazırlık komitesi oluşturulmuştur. Teknik işleri yürütmek üzere Enstitü başkanının nezareti ve genel kâtibin idaresi altında teşkilata da sahip bulunan Türk Standartları Enstitüsü, ülkenin standardizasyon alanında faaliyet gösteren simalarını bir araya getirerek aynı hedefe yöneltmeye çaba sarf etmiştir.⁷²

Türk Standartları Enstitüsünün kuruluşunun hemen ardından standardizasyon çalışmaları ile ilgili yasal düzenlemelere gidilerek 25 Mart 1955 tarihinde 6526 sayılı *Sınai Standardizasyon Uzmanı Celbi Hususunda Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Teşkilâtı ile Akdolanın 8 Sayılı Ek Anlaşmanın Tasdiki Hakkında Kanun* kabul edilmiştir.⁷³

Bu Kanunla Türkiye Cumhuriyeti ile Birleşmiş Milletler Teknik Yardım İdaresi arasında 6 Ekim 1953 tarihinde Ankara’da imzalanan 8 sayılı Ek Anlaşma kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Sanayi standardizasyon işlerinde danışma görevini bir yıl süre ile yerine getirecek yetkili bir uzmanın Türkiye’ye gönderilmesi amacıyla 8 sayılı Ek Anlaşma, Birleşmiş Milletler namına Teknik Yardım İdaresi Daimi Deleşesi Prof. Gunnar Heckscher ile Türkiye

⁶⁸ TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 10, Toplantı: F, C. 1, 3. Birleşim, 24.05.1954, s. 30; Numan Kıraç, “Hükümet Programında Ziraat Politikamız”, *Türk Ekonomisi*, S. 132, Yıl: 12, Haziran 1954, s. 164; Faruk Sükan, *Başbakan Adnan Menderes’in Meclis Konuşmaları, TBMM 1950-1960*, Kültür Ofset Şirketi Yayınları, Ankara, 1991, s. 174.

⁶⁹ İsveç’li Sanayi Standardizasyon Uzmanı Olle Carl Sturen’in istihdamı için düzenlenen ek anlaşmanın imzalanması hususunda Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı Müsteşarına yetki verilmesi, 10 Ekim 1953 tarih ve 4/1585 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onanmıştır. BCA, Fon No: 30 18 1 2-Kutu No: 133- Dosya No: 80-Sıra No: 4.

⁷⁰ “Standardizasyon Enstitüsü Açıldı”, *Türk Ekonomisi*, S. 136, Yıl: 12, Ekim 1954, s. 293.

⁷¹ “Standardizasyon Enstitüsü Açıldı”, s. 294; Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı, 5590 sayılı Kanuna dayanak Türk Standartları Enstitüsünü kurma görevini Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları Ticaret Borsaları ve Ticaret Borsaları Birliğine vermiştir. TBMM, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 8, C. 32, 08.03.1950, s. 1151-1173; *Resmi Gazete*, Sayı No: 7457, 15 Mart 1950: Türk Standartları Enstitüsünün açılışında önemli görev üstlenen Olle Sturen ve beraberinde çalıştığı Enstitü Sekreteri, Hami Kılıç Aslan Solu’nun hayat hikâyeleri için Bk. “Standart Dünyasından Portreler”, *Standart*, S. 2, Yıl: 1, Şubat 1962, s. 7; “TSE’den Haberler” *Standart*, S. 489, Yıl: 41, Eylül 2002, s. 5.

⁷² “Standardizasyon Enstitüsü Açıldı”, *Türk Ekonomisi*, S. 136, Yıl: 12, Ekim 1954, s. 295.

⁷³ TBMM, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 10, C. 37, 25.03.1955, s. 799; *Resmi Gazete*, Sayı No: 8971, 2 Nisan 1955; Sanayi Standardizasyon Uzman Celbi Hususunda Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Teşkilâtı İle Akdolanın 8 Sayılı Ek Anlaşmanın Tasdiki Hakkındaki Kanun tasarısının TBMM’de birinci müzakeresi ve oylanması hakkında bilgi sahibi olmak için Bk. TBMM, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 10, Toplantı: 1, C. 5, 41. Birleşim, 16.02.1955, s. 160-161.

Cumhuriyeti Hükümeti adına Ekonomi ve Ticaret Müsteşarı Munis Faik Ozonsoy tarafından imzalanmıştır.⁷⁴

Türk Standartları Enstitüsü, 26 Mayıs 1955’de Milletlerarası Standardizasyon Teşkilatına (ISO) 1 Ocak 1956 tarihinde ise Milletlerarası Elektroteknik Komisyonu (IEC)’ye üye olmuştur.⁷⁵

Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın 1 Kasım 1956 tarihli TBMM’nin açılış konuşmasındaki açıklamalarına göre, ihracatta dış pazarlarda aranılan malların teşvikine geniş ölçüde yer veren bir rejim uygulamasına geçilmiştir. Standardizasyon konusundaki çalışmalarda sanayi mamullerinde kaliteyi üstün ve sabit hale getirecek norm tespitlerine önem verilmiş, ihrac malları 40 liman ve merkezde denetlenmiştir.⁷⁶

Bağdat Paktı Ticaret Talî Komitesi ve bu komiteye bağlı Gümrük Ekspertleri ve Ziraat Standardizasyon Çalışma Gruplarının 8 ile 20 Aralık 1956 tarihleri arasında Bağdat’ta yapacağı toplantılara Hükümeti temsilen Dışişleri Bakanlığı, Milletlerarası Ekonomik İşler Dairesi Genel Müdür Yardımcısı Semih Günver’in başkanlığında bir heyetin iştirak etmesi, 4 Aralık 1956 tarih ve 4/8418 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilmiştir.⁷⁷

İktisat ve Ticaret Bakanlığına bağlı Standardizasyon Müdürlüğü, zaman içerisinde birçok yöneticinin görev aldığı bir kurum olarak Standardizasyon çalışmalarında önemli bir fonksiyonu icra etmiştir. 27 Şubat 1957 tarihinde Osman Fasih Atam, bu kuruma atanan önemli Müdürlüklerden biri olmuştur.⁷⁸ İktisat ve Ticaret Bakanlığı Standardizasyon Müdür Yardımcılığına ise 28 Haziran 1957’de Bekir Süreyya Öget tayin edilmiştir.⁷⁹ 1959 yılına gelindiğinde Ticaret Bakanlığı Standardizasyon Müdürlüğü Müşavirliğine Necdet Çınarıılmaz’ın, İller Teşkilatındaki Başkontrolörlüğe ise Mehmet Lisani’nin tayin edildiği görülmektedir.⁸⁰

1705 sayılı Kanuna dayanarak Sanayi Bakanlığınca hazırlanmış ve Devlet Şurasınca incelenmiş *Türk Standartlarının Tatbiki Hakkında Nizamnamenin* uygulamaya konulması, 7 Şubat 1959 tarih ve 4/12377 sayılı Bakanlar Kurulu Kararınca kabul edilmiştir.⁸¹

1960 yılına gelindiğinde 18 Kasım 1960 tarih ve 132 sayılı *Türk Standartları Enstitüsü Kuruluş Kanunu* ile Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği tarafından 5590 sayılı Kanuna dayanılarak teşkil edilen Türk Standartları Enstitüsü, yeni bir hüviyet kazanarak bütün hak ve yetkileriyle *Türk Standartları Enstitüsüne* intikal etmiştir. 132 sayılı Kanunun birinci maddesiyle; Her türlü, madde ve mamul ile hizmet standartlarını yerine getirme amacıyla *Türk Standartları Enstitüsü* kurulmuştur. Enstitü, tüzel kişiliğe sahip, özel hukuk hükümlerine göre idare edilen bir kamu kurumu olup, kısa adı ve ayırıcı işareti *TSE’dir*.

⁷⁴ Türk Hükümeti ile Birleşmiş Milletler arasında imzalanan 8 Numaralı Ek Anlaşmanın ayrıntıları için Bk. TBMM, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 10, C. 37, 25.03.1955, s. 799-801.

⁷⁵ TSE, *Türk Standartları Enstitüsü*, (basım yeri ve basım tarihi belirtilmemiş), s. 11; Pamuk Standardizasyonu işlerinde çalıştırılacaklara ait kadroların 5 Nisan 1955 tarih ve 4/4770 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanması hakkındaki belgenin ayrıntıları için Bk. *BCA*, Fon No: 30 18 1 2-Kutu No: 138-Dosya No: 136-Sıra No: 10; Ücretleri Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı 1957 Malî Yılı bütçesinden ödenmek üzere pamuk standardizasyonu işlerinde çalıştırılacaklara ait kadroların onaylanması, 12 Nisan 1957 tarih ve 4/8929 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla kabul edilmiştir. *BCA*, Fon No: 30 18 1 2- Kutu No: 146-Dosya No: 20-Sıra No: 19.

⁷⁶ TBMM, *Zabit Ceridesi*, Dönem: 10, Toplantı: 3, C. 14, 1. Birleşim, 01.11.1956, s. 8-9.

⁷⁷ *BCA*, Fon No: 30 18 1 2- Kutu No: 145-Dosya No: 99-Sıra No: 6.

⁷⁸ *BCA*, Fon No: 30 11 1 0- Kutu No: 363-Dosya No: 7-Sıra No: 4.

⁷⁹ *BCA*, Fon No: 30 11 1 0- Kutu No: 265-Dosya No: 20-Sıra No: 6.

⁸⁰ *BCA*, Fon No: 30 11 1 0- Kutu No: 274-Dosya No: 1-Sıra No: 2.

⁸¹ *BCA*, Fon No: 30 18 1 2- Kutu No: 154-Dosya No: 61-Sıra No: 19.

Yalnız Türk Standartları Enstitüsü tarafından kabul edilen standartlar *Türk Standardı* adını alırken, bu standartlar isteğe bağlı olup, Bakanlar Kurulu Kararıyla zorunlu hale getirilebilir.⁸²

Türk Standartları Enstitüsünün görevleri şunlardır:⁸³

1. Her türlü standartları hazırlamak veya hazırlatmak,
2. Enstitü bünyesinde veya dışarıda hazırlanan standartları uygun gördüğü takdirde Türk Standartları olarak kabul etmek,
3. Kabul edilen standartları yayınlama ve uygulanmalarını teşvik etmek, zorunlu olarak yürürlüğe konulmasında yararlı görülenleri, Bakanlar Kurulundan karar alınması için ilgili bakanlıklara sunmak,
4. Özel ve resmî sektörün talebi üzerine standartlar veya projelerini hazırlamak,
5. Standartlar konusunda her türlü ilmî ve teknik inceleme ve araştırmada bulunmak, yabancı ülkelerdeki benzeri çalışmaları takip etmek, uluslararası standart kurumlar ile münasebetler kurarak bunlarla iş birliğine gitmek,
6. Üniversiteler veya farklı ilmî, teknik kurumlarla iş birliğine giderek, standardizasyon konusunda yayın yapmak; ulusal ve uluslararası standartlardan arşivler oluşturarak ilgililerin faydalarına sunmak,
7. Standartlarla ilgili araştırma laboratuvarları kurmak, muayene, analiz ve deneyler ile resmî veya özel sektörün talep edeceği teknik çalışmaları yaparak bu çalışmaları rapor haline getirmek,
8. Ülkede standart çalışmaları geliştirmeye yönelik elemanlar yetiştirip, kurslar düzenlemek ve seminerler tertiplemek.

Sonuç

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren 1705 ve 3018 sayılı yasal düzenlemelerle başlanan standardizasyon faaliyetlerinde iç ve dış ticareti korumak ve standardizasyon çalışmalarını yürütmekle Türk hükümeti görevlendirilmiş, dış pazarlara mal ihracında Ekonomi Bakanlığından ruhsatname alma zorunluluğu getirilmiştir.

1705 ve 3018 sayılı Kanunlara bağlı olarak, Türkiye’de başta çekirdeksiz kuru üzüm, fındık, kabuklu yumurta ve palamut gibi ihraç ürünleri nizamname hükümleri kapsamına alınarak denetime tabi tutulmuştur. İhracat mallarının standardize edilmesi sayesinde bir yandan milli sanayinin belirli hedeflere yönlendirilmesi sağlanırken, öbür yandan teşvik edilen kaliteyle emek ve zaman israfı önlenmiştir. Böylece milli üretimin kalite bakımından gelişmesi sağlanarak, ekonomide arz ve talep dengesi gerçekleştirilmiştir. Standardizasyonun uygulanması ve ülke imkânlarının rasyonel biçimde değerlendirilmesi, ekonomik barışın sağlanmasına da yardımcı olmuştur.

II. Dünya Savaşı’nın başlaması ve savaş şartlarının bir hayli zorlamalarına rağmen, Türkiye’de standartlaştırma faaliyetine devam etmiştir. Savaş başlarında 18 Ocak 1940

⁸² MMK (Millî Birlik Komitesi), Dönem:1, C. 43, 18.11.1960, s. 306-309; *Resmî Gazete*, Sayı No: 10661, 22 Kasım 1960; Tarım Bakanlığı Teşkilat Proje Grubu Yönetim Kurulu Raporu, *Tarım Hizmetleri ve Teşkilatının Yeniden Düzenlenmesi Hakkında Rapor*, Ankara, 1964, s. 271.

⁸³ MMK, Dönem:1, C. 43, 18.11.1960, s. 306; *Resmî Gazete*, Sayı No: 10661, 22 Kasım 1960; DP Döneminden sonra çıkarılan standardizasyonla ilgili 21 Ağustos 1963 tarih ve 308 sayılı *Tohumlukların Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu Hakkında Kanun* un ayrıntıları için Bk. Millet Meclisi (MM), *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 1,C. 46, 21.08.1963, s. 674-678; *Resmî Gazete*, Sayı No: 11493, 29 Ağustos 1963.

tarihinde yumurta, çekirdeksiz kuru üzüm, fındık ve palamut ihracatlarının Murakabesine Dair Nizamnamelerin Bazı Maddelerini Değiştiren Kararnameler de çıkarılmıştır.

DP döneminde standardizasyon konusunda yapılan çalışmalarda kurumsallaşmaya gidilmiş, 16 Ekim 1954 tarihinde Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları ve Ticaret Borsaları Birliğine bağlı olarak TSE faaliyete geçmiştir. TSE'nin hizmete girmesiyle birlikte ihracatta dış pazarlarda aranılan malların teşvikine yer veren rejim uygulamasına gidilerek sanayi mamullerinde kaliteyi üstün ve sabit hale getirecek norm tespitlerine önem verilmiş, ihraç malları denetime tabi tutulmuştur.

18 Kasım 1960 tarih ve 132 sayılı Türk Standartları Kuruluş Kanunu ile Enstitüsü, yeni bir kimlik ve tüzel kişilikle, bağımsız bir kamu kuruluşu olarak teşkil edilmiştir. TSE'nin standardizasyon faaliyetlerine önem vermesi sayesinde çekirdeksiz kuru üzüm, yumurta, palamut, fındık, tiftik, yapağı, pamuk, buğday, arpa başta olmak üzere Türk ticaret malları dış ülkelerde alıcı bulmuştur. Bu ticaret mallarının yanı sıra, incir, tütün, diğer kabuklu meyveler, kuru sebze, çeşitli tohumlar, afyon, deri, kürk, balık, meyan kökü, canlı hayvan ve maden ürünleri de ihraç edilip bu alandaki sektörler de hareket kazandırılmasıyla ülkeye önemli ölçüde döviz girdisi sağlanmıştır.

Netice itibariyle 1923-1960 döneminde ihracat mallarının standardize edilmesi ve Türk mallarının dış piyasalarda aranır hale gelmesi, bir yandan üretimi teşvik edip bu alanda artışların yaşanmasını temin ederken, öbür yandan sektörler bazında istihdam imkânlarını genişleterek milli ekonomiye katkılar sağlanmasına yol açmıştır.

KAYNAKÇA

I. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ (BCA)

BCA, Fon No: 30 18 1 2- Kutu No: 52-Dosya No: 15-Sıra No: 13.

- _____, Fon No: 30 18 1 2- Kutu No: 78-Dosya No: 73-Sıra No: 14.
_____, Fon No: 30 11 1 0-Kutu No: 183- Dosya No: 19-Sıra No: 15.
_____, Fon No: 30 11 1 0-Kutu No: 119- Dosya No: 34-Sıra No: 8.
_____, Fon No: 30 11 1 0-Kutu No: 182- Dosya No: 13-Sıra No: 2.
_____, Fon No: 30 11 1 0-Kutu No: 200- Dosya No: 25-Sıra No: 16.
_____, Fon No: 30 11 1 0-Kutu No: 211- Dosya No: 4-Sıra No: 5.
_____, Fon No: 30 18 1 2-Kutu No: 133- Dosya No: 80-Sıra No: 4.
_____, Fon No: 30 18 1 2- Kutu No: 138-Dosya No: 136-Sıra No: 10.
_____, Fon No: 30 18 1 2- Kutu No: 146-Dosya No: 20-Sıra No: 19.
_____, Fon No: 30 18 1 2- Kutu No: 145-Dosya No: 99-Sıra No: 6.
_____, Fon No: 30 11 1 0- Kutu No: 363-Dosya No: 7-Sıra No: 4.
_____, Fon No: 30 11 1 0- Kutu No: 265-Dosya No: 20-Sıra No: 6.
_____, Fon No: 30 11 1 0- Kutu No: 274-Dosya No: 1-Sıra No: 2.
_____, Fon No: 30 18 1 2- Kutu No: 154-Dosya No: 61-Sıra No: 19.

II. RESMÎ YAYINLAR

A. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kanunlar Dergisi, Tutanak Dergisi ve Zabıt Ceridesi

- TBMM, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 3, C. 8, 30.04.1930, s. 201-239.
- _____, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 3, C. 8, 16.06.1930, s. 842-843.
- _____, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 4, C. 13, 27.05.1934, s. 335.
- _____, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 5, C. 16, 09.06.1936, s. 918
- _____, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 5, C. 18, 10.06.1938, s. 795-815.
- _____, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 6, C. 20, 27.05.1939, s. 133.
- _____, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 6, Cilt: 21, 18.01.1940, s. 170-171.
- _____, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 6, C. 24, 11.01.1943, s. 146-154.
- _____, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 8, C. 32, 08.03.1950, s. 1151-1173.
- _____, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 10, C. 37, 25.03.1955, s. 799-801.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, 1930 Senesi Bütçesi Hakkında Umumî Mazbata, Dönem: 3, Toplantı. 3, C. 19, 17.05.1930, s. 12/11.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 4, Toplantı: F. C. 3, 27. Birleşim, 14.07.1931, s. 89.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 4, Toplantı: 1, C. 9, 66. Birleşim, 20.6.1932, s. 193.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 4, Toplantı: 2, C. 15, 50. Birleşim, 15.05.1933, s. 71.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 4, Toplantı: 3, C. 22, 58. Birleşim, 27.05.1934, s. 303.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, İktisat Vekâleti Teşkilât ve Vazifeleri Hakkında 1/978 Numaralı Kanun Lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası Dönem: 4, Toplantı: 3, C. 22, 27.05.1934, Sıra No: 173, s. 4.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 5, Toplantı: F. C. 3, 27. Birleşim, 22.05.1935, s. 167.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 5 Toplantı: 1, C. 11, 67. Birleşim, 25.05.1936, s. 201.
- _____, *Zabıt Ceridesi*. Dönem: 5, Toplantı: 2, C. 18, 63. Birleşim, 24.05.1937, s. 186.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 5, Toplantı: 3, C. 20, Birinci Birleşim, 01.11.1937, s. 5.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 5, Toplantı: 3, C. 20, 3. Birleşim, 08.11.1937, s. 22.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, 1937 Malî Yılı Muvazene-i Umumiye Kanununun Beşinci Maddesi ile Verilen Salâhiyete İstinaden Masraf Tertiplerinden İdare Edilen Hizmetler İçin İcra Vekilleri Heyetince Tatbik Edilmiş Kadrolara Ait Cetveller, Dönem: 5, Toplantı: 3, C. 25, 23.05.1938, s. 66-67.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 5, Toplantı: 4, C. 27, 1. Birleşim, 01.11.1938, s. 4.

- _____, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 5, Toplantı: 4, C. 29, 28. Birleşim, 27.01.1939, s. 216.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Masraf Bütçeleri, Dönem: 6, Toplantı: F, C. 2, 14. Birleşim, 22.05.1939, s. D/69.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 6, Toplantı: 1, C. 11, 56. Birleşim, 27.05.1940, s. 277.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 6, Toplantı: 2, C. 18, 56. Birleşim, 26.06.1941, s. 159-160.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, 1942 Mâli Yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu Lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası, Dönem: 6, Toplantı: 3, C. 25, 25.05.1942, S. Sayısı: 146, TBMM Matbaası, Ankara, 1942, s. 53-54.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 7, Toplantı: F, C. 2, 26. Birleşim, 24.05.1943, s. 165-166.
- _____, *Tutanak Dergisi*, Masraf Bütçeleri, Dönem: 7, Toplantı: 1, C. 10, 22.05.1944, s. 255.
- _____, *Tutanak Dergisi*, Dönem: 7, Toplantı: 2, C. 17, 58. Birleşim, 21.05.1945, 198-199.
- _____, *Tutanak Dergisi*, Dönem: 7, Toplantı: 3, C. 20, 12. Birleşim, 17.12.1945, s. 100.
- _____, *Tutanak Dergisi*, 1945 Yılı Yedi Aylık Gider Bütçeleri, Dönem: 7, Toplantı: 2, C. 17, 21.05.1945, s. 324-325.
- _____, *Tutanak Dergisi* 1946 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bütçe Komisyonu Raporu, Dönem: 7, Toplantı: 3, C. 20, 17.12.1945, S. Sayısı: 5, TBMM Basımevi, Ankara, 1946, s. 125.
- _____, *Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, Toplantı: 1, C. 3, 18.02.1946, s. 22.
- _____, *Tutanak Dergisi* 1948 yılı Gider Bütçeleri, Dönem: 8, Toplantı: 2, C. 8, 26.12.1948, s. L/17.
- _____, *Tutanak Dergisi*, 1949 Yılı Gider Bütçeleri, Dönem: 8, Toplantı: 3, C. 16, 48. 21.02.1949, s. 300.
- _____, *Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, Toplantı: 4, C. 24, 55. Birleşim, 24.02.1950, s. 1158, 1162.
- _____, *Tutanak Dergisi*, 1951 Gider Bütçeleri, Dönem: 9, Toplantı: 1, C. 5, 19.02.1951, s. 289.
- _____, *Tutanak Dergisi*, 1952 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bütçe Komisyonu Raporu, Dönem: 9, Toplantı: 2, C. 13, 20.02.1952, S. Sayısı: 50, TBMM Basımevi, Ankara, 1952, s. 204.
- _____, *Tutanak Dergisi*, 1952 Yılı Gider Bütçeleri, Dönem: 9, Toplantı: 2, C. 13, 20.02.1952, s. 247.
- _____, *Tutanak Dergisi*, 1953 Yılı Gider Bütçeleri, Dönem: 9, Toplantı: 3, C. 20, 16.02.1953 s. 325.

- _____, *Zabıt Ceridesi*, 1954 Yılı Masraf Bütçeleri, Dönem: 9 Toplantı: 4, C. 28, 18.02.1954, s. 341.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 10, Toplantı: F, C. 1, 3. Birleşim, 24.05.1954, s. 30.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 10, Toplantı: 1, C. 5, 41. Birleşim, 16.02.1955, s. 160-161.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, 1955 Yılı Masraf Bütçeleri, Dönem: 10, Toplantı: 1, C. 5, 18.02.1955, s. 304.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, 1956 Yılı Masraf Bütçeleri, Dönem: 10, Toplantı: 2, C. 10, 20.02.1956, s. 329.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Dönem: 10, Toplantı: 3, C. 14, 1. Birleşim, 01.11.1956, s. 8-9.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Masraf Bütçeleri, Dönem: 10, Toplantı: 3, C. 17, 20.02.1957, s. 385.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Masraf Bütçeleri, Dönem: 11, Toplantı: 1, C. 2, 19.02.1958, s. 365.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Masraf Bütçeleri, Dönem: 11, Toplantı: 2, C. 7, 20.02.1959, s. 321.
- _____, *Zabıt Ceridesi*, Masraf Bütçeleri, Dönem: 11, Toplantı: 3, C. 12, 19.02.1960, s. 308.
- KURUCU MECLİS (KM), *Tutanak Dergisi*, Gider Bütçeleri, 20.02.1961, s. 301.
- MİLLET MECLİSİ (MM), *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 1, C. 46, 21.08.1963, s. 674-678.
- MMK (Milli Birlik Komitesi), Dönem:1, C. 43, 18.11.1960, s. 306-309.

B. Resmi Gazete

- _____, Sayı No: 1489, 6 Mayıs 1930.
- _____, Sayı No: 1524, 19 Haziran 1930.
- _____, Sayı No: 1955, 21 Kasım 1931.
- _____, Sayı No: 2604, 14 Ocak 1934.
- _____, Sayı No: 2626, 11 Şubat 1934
- _____, Sayı No: 2713, 29 Mayıs 1934.
- _____, Sayı No: 3249, 10 Mart 1936.
- _____, Sayı No: 3330, 15 Haziran 1936.
- _____, Sayı No: 3689, 21 Ağustos 1937.
- _____, Sayı No: 3691, 24 Ağustos 1937.
- _____, Sayı No: 3870, 31 Mart 1938.
- _____, Sayı No: 3943, 25 Haziran 1938.
- _____, Sayı No: 4007, 9 Eylül 1938.

- _____, Sayı No: 4220, 31 Mayıs 1939.
_____, Sayı No: 4413, 18 Ocak 1940.
_____, Sayı No: 4417, 26 Ocak 1940.
_____, Sayı No: 4557, 10 Temmuz 1940.
_____, Sayı No: 5307, 18 Ocak 1943.
_____, Sayı No: 7457, 15 Mart 1950.
_____, Sayı No: 8971, 2 Nisan 1955.
_____, Sayı No: 10661, 22 Kasım 1960.
_____, Sayı No: 11493, 29 Ağustos 1963.

C. Ayın Tarihi (Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü)

Ayın Tarihi, Sayı No: 244, Yıl: 26 Mart 1954, s. 28.

III. SÜRELİ YAYINLAR

A. Gazeteler

Yeni Birlik (1942)

B. Dergiler

İktisadi Yürüyüş (1941-1949)

Standart (1962-1963, 2002)

Türk Ekonomisi (1951-1954)

IV. KİTAPLAR

AFETİNAN, Ayşe, *Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı 1933*, TTK Yayınları, Ankara, 1972.

AKDAĞ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi 1453-1559*, C. 2, Tekin Yayınevi 2. Basım, Ankara, 1979.

ARAR, İsmail, *Hükümet Programları 1920-1966*, Burçak Yayınevi, İstanbul, 1968.

“Atatürk ve Standartlanma”, *Standart*, S. 23, Yıl: 2, Kasım 1963, s. 2.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, *İnkılâp ve Kadro*, Remzi Kitabevi, 3. Basım, İstanbul, 1986.

_____, *Suyu Arayan Adam*, Remzi Kitabevi, 20. Basım, İstanbul, 2008, s. 461-462.

BARUTÇU, Faik Ahmet, *Siyasi Anılar 1939-1954*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1977.

CİLLOV, Haluk, *Türkiye Ekonomisi*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 1962.

_____, *Türkiye Ekonomisi Bünyesi*, Özel İktisadi ve Ticari İlimler Yüksek Okulu Yayınları, İstanbul, 1967.

DP, *Kalkınan Türkiye*, Desen Matbaası, Ankara, 1954.

DP Programı, Ankara, 1946.

- GOLOĞLU, Mahmut, *Tek Partili Cumhuriyet 1931-1938*, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-II, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.
- _____, *Milli Şef Dönemi, 1939-1945*, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-III, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.
- İKTİSAT VEKÂLETİ, *Türkiye Cumhuriyetinin İkinci Sanayi Planı 1936*, 2. Basım TTK Yayınları, Ankara, 1989.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi, Islahat Fermanı Devri*, C. 6, 4. Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.
- KUYUCUKLU, Nazif, *İktisadi Olaylar Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1982.
- SARC, Ömer Celal, *Ziraat ve Sanayi Siyaseti*, Arkadaş Matbaası, İstanbul, 1934.
- SERİN, Necdet, *Dış Ticaret ve Dış Ticaret Politikası, 1923-1973*, Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayınları, Ankara, 1975.
- SERTEL, Zekeriya, *Hatırladıklarım*, Gözlem Yayınları, 3. Basım, İstanbul, 1977.
- TARIM BAKANLIĞI TEŞKİLAT PROJE GRUBU YÖNETİM KURULU RAPORU, *Tarım Hizmetleri ve Teşkilatının Yeniden Düzenlenmesi Hakkında Rapor*, Ankara, 1964.
- TEKELİ, İlhan ve İLKİN, Selim, *1929 Dünya Buhranında Türkiye’nin İktisadi Politika Arayışları*, ODTÜ Yayınları, Ankara, 1977.
- TOSUN, Osman, *Türkiye Buğdaylarının Standardizasyonu Üzerinde Araştırmalar*, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1953.
- TSE, *Türk Standartları Enstitüsü*, (basım yeri ve basım tarihi belirtilmemiş).
- TUNÇAY, Mete, *Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin Kurulması 1923-1931*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 4. Basım, İstanbul, 2005.
- URAN, Hilmi, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım 1908-1950*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.
- SÜKAN, Faruk, *Başbakan Adnan Menderes’in Meclis Konuşmaları, TBMM 1950-1960*, Kültür Ofset Şirketi Yayınları, Ankara, 1991.
- YALÇIN, Aydın, *Türkiye İktisat Tarihi*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1979.
- Yeni İktidarın Çalışmaları, 22.05.1950-01-08.1951*, Demokrat Parti Hizmetinde Bulunduğu Türk Milletine Hesap Veriyor, Güneş Matbaacılık TAO, Ankara, 1951.
- YURTOĞLU, Nadir, *Demokrat Parti Dönemi Tarım Politikaları ve Siyasi, Sosyal, Ekonomik Hayata Tesirleri 1950-1960*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2017.

V. MAKALELER

- ARUOBA, Çelik, “Cumhuriyet’in Kuruluş Yıllarında Türkiye’nin Tarımsal Yapısı ve Tarıma Yönelik Politikalar”, *Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye’nin Ekonomik Gelişmesi*, Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayınları, Ankara, 1982, s. 79-87.

- BABAN, Şükrü, “ Ticaret Odaları Kanunununun Tatbik Mevkine Girmesi Münasebetiyle Borsalar ve Spekülasyon”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 8, S. 81-85, Yıl: 4, 18 Haziran 1943, s. 2-3.
- BALKAN, Aydemir , “Avrupa İktisadi İşbirliği (OECE) Raporunda Türkiye”, *Türk Ekonomisi*, S. 130, Yıl: 12, Nisan 1954, s. 99-101.
- CAVİD, Selim, “Ticaret Odaları”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 8, S. 81-85, Yıl: 4, 18 Haziran 1943, s. 1, 84.
- ÇAĞLAR, Kerim Ömer, “Pamukçuluğumuz ve Gelişmesi İçin Alınan Tedbirler”, *Türk Ekonomisi*, S. 131, Yıl: 12, Mayıs 1954, s. 157-158.
- DALSAR, Fahri , “Esnaf Teşkilatı”, *İktisat ve Ticaret Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul, 1949, s. 22-228.
- DİLEK, Şadi, “Standardizasyon Nedir? Faydaları ve Memleketimizdeki Tatbikatı”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 3, S. 29, Yıl: 2, 16 Şubat 1941, s. 17, 20.
- “Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı Faaliyeti”, *Türk Ekonomisi*, S. 107, Yıl: 10, Mayıs 1952, s. 131-136.
- ERKSON, Hakkı Nezih, “Odaların Tarihi”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 8, S. 81-85, Yıl: 4, 18 Haziran 1943, s. 6, 86.
- ETE, Muhlis, “Ticaret Odalarının Durumu”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 8, S. 81-85, Yıl: 4, 18 Haziran 1943, s. 4, 87.
- KIRAÇ, Numan, “Hükümet Programında Ziraat Politikamız”, *Türk Ekonomisi*, S. 132, Yıl: 12, Haziran 1954, s. 163-165.
- OZANOĞLU, İhsan, “İsraf ve Sefahat”, *Yeni Birlik*, 19 İkinci Teşrin 1942, Sayı No: 6.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, “Lonca”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 2, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1983, s. 369-370.
- PEKER, Kemal, “En Mühim İhraç Maddelerinden Fındık”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 6, S. 65, Yıl: 3, 16 Ağustos 1942, s. 18.
- _____, “En Mühim İhraç Maddelerinden Fındık-2”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 6, S. 66-67, Yıl: 3, 16 Eylül 1942, s. 46-47.
- _____, “Türkiye-Birleşik Amerika Ticaret Anlaşmaları ve Fındık İhracatımız”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 6, S. 136, Yıl: 22 Ağustos 1945, s. 9, 16.
- SANAL, Şule ve Ayşe Menteş Gürler, “Türk Standartları Enstitüsünün Hayvancılık Standartları Üzerine Bir İnceleme”, *Harran Üniversitesi, Veteriner Fakültesi Dergisi*. C. 2, S. 2, Yıl: 2013, s. 82-86.
- “Standardizasyon”, *İktisat ve Ticaret Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul, 1958, s. 297-299.
- “Standardizasyon Enstitüsü Açıldı”, *Türk Ekonomisi*, S. 136, Yıl: 12, Ekim 1954, s. 293-295.
- “Standart Dünyasından Portreler”, *Standart*, S. 2, Yıl: 1, Şubat 1962, s. 7.
- SÜNTER, Faruk, “İhracatın Tanzimi Meselesi Standartlaştırma-1”, *İktisadi Yürüyüş*, C.5, S. 56, Yıl: 3, 1 Nisan 1942, s. 10.

- _____, “İhracatın Tanzimi Meselesi Standartlaştırma-2”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 5, Sayı: 57, Yıl: 3, 16 Nisan 1942, s. 8.
- _____, “İhracatın Tanzimi Meselesi Standartlaştırma-3”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 5, Sayı: 58, Yıl: 3, 1 Mayıs 1942, s. 11, 21.
- _____, “Standartlaştırma Davasında Ticaret Odaları ve Borsaları”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 8, S. 81-85, Yıl: 4, 18 Haziran 1943, s. 9, 92.
- _____, “Standart Nedir”, *Standart*, S. 1, Yıl: 1, Ocak 1962, s. 3.
- _____, “Dünyada Standart Öncüleri: Türkler”, *Standart*, S. 24, Yıl: 2, Aralık, 1963, s. 3.
- STUREN, Olle, “Önemli Bir Teşkilat TSE”, *Standart*, S. 2, Yıl: 1, Şubat 1962, s. 9.
- TATAÇ, Ziya, “Yeni Tütün Nizamnamesi”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 5, S. 109, Yıl: 5, 3 Temmuz 1944, s. 16.
- _____, “Olaylara Bakış, Mayıs, Haziran 1951, Sanayi Ekonomisi”, *Türk Ekonomisi*, S. 97, Yıl: 9, Temmuz 1951, s. 212-219.
- _____, “Olaylara Bakış, Ocak 1953, Ziraat Ekonomisi”, *Türk Ekonomisi*, Sayı: 116, Yıl: 11, Şubat 1953, s. 56-61.
- “TSE’den Haberler” *Standart*, S. 489, Yıl: 41, Eylül 2002, s. 5-6.
- UYGUNER, Muzaffer, “Eski Çağlarda Standardizasyon”, *Standart*, S. 18, Yıl: 2, Haziran 1963, s. 14-15.
- ÜSTAR, M. Faik, “Deri Standardizasyonu”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 10, S. 223, Yıl: 10, 14 Nisan 1949, s. 5, 24.
- YERMAN, Celal, “Ticaret Hayatımızda Odalar, Borsalar ve Tüccarlar”, *İktisadi Yürüyüş*, C. 8, S. 81-85, Yıl: 4, 18 Haziran 1943, s. 11, 92.

VI. İNTERNET KAYNAKLARI

<https://www.tse.org.tr/Hakkimizda?ID=547&ParentID=80>, Erişim Tarihi: 03.08.2018.